

4760 small

BIBLIOTECA ROMÂNEASCĂ

ENCICLOPEDICĂ „SOCEC”

No. 11-12

ALPHONSE DAUDET

NEVESTELE ARTIȘTILOR

(LES FEMMES D'ARTISTES)

TRADUCERE DE

EM. GÂRLEANU

152664
499251

152664
858

BUCUREȘTI

Editura Librăriei SOCEC & Co., Societate Anonimă

1908

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

COTA

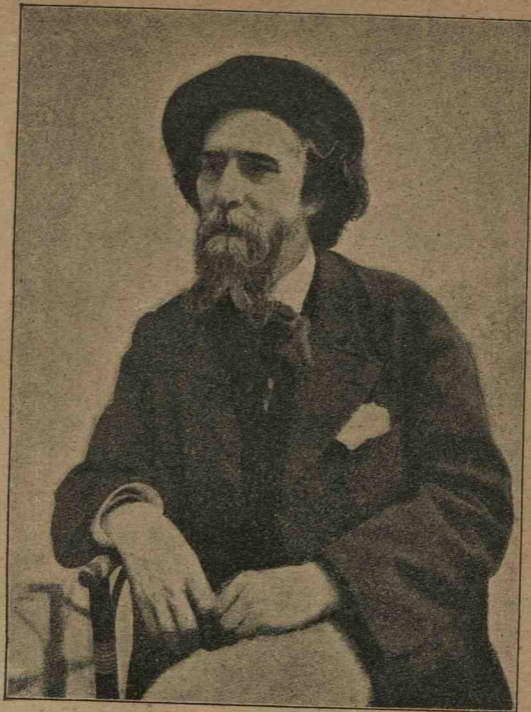
4760

B.C.U. Bucuresti

C152664

840-32=R

Si on se faisait dans toutes
les familles cette enquête, avec tout
ce que nous trouvons de vices moraux
physiques et morales, qui de nous
pourrait y résister!

Alph. Daudet
(P. D. Daudet)

Câteva cuvinte asupra traducerilor

„La bătrînețe vă poclonesc o tălmăcire a tineretelor mele“, zice poetul Costaki Conaki cititorilor, în cele câteva cuvinte din prefața cu care începe *tălmăcirea* lui, din 1844, a romanului „*Matilda*“, datorit d-nei Cottin. După o activitate literară care îl făcuse atît de popular în Moldova, — unde nu i se suspinau *ahurile* și *ofurile*? — iată că Costaki Konaki, găsește de datoria lui să dea cititorilor și traducerea pe care o făcuse în *tinerete*. Și nu e singur. Cine se încumetă a răsfoi cărțile, peste scoarțele cărora vremea apasă ca peste capacele unor sicriuri cu moaște, poate vedea cum cei bătrîni, înaintășii fericiți și blînzi ai vremurilor crunte de astăzi, împleteau slova lor încîlcită, — dar cu ce limpezime de limbă! — în traducerile lor, în traducerile cari rămîn încă strălucitoare, deși atît de sfioase, în fața celor de astăzi.

Cei bătrîni găseau o datorie să înavuțească literatura românească, cu ce credeau mai deosebit din literaturile străine. Poate ale-

gerea nu era totdeauna nimerită. Da. Dar scopul! Dar munca răbdătoare! Dar frumusețea limbei fragede, și adevărat românească! Parcă îți pare rău cînd te gîndești, că un scriitor cum a fost Conaki, a închis atîtea frumuseți în traducerea unui roman ca Matilda d-nei Cottin. Răsfoiți paginile cărții și vă veți încredința.

Ceeace bătrîni luau drept o datorie, credem că tot drept o datorie trebuie să luăm și noi. Fiecare din scriitorii tineri ar putea să dea cîteva traduceri din capodoperele literaturilor universale, și să le dea la *tinerete*, ca la bătrînețe să poată închea operele cari au nevoie de odihna minții. Cel puțin astăzi, în starea de acum a literaturii noastre, e tot atît de mult talent, pe cît *atuncea* era de multă sîrguință și răbdare.

Firește, munca e grea, dar ce nu e greu pe lume, și'n aceeași vreme ce nu e ușor, cînd dai aripi sufletului și avînt inimei.

Em. Gârleanu

1908, Septembrie.

Notiță Bio-Bibliografică

Alphonse Daudet s'a născut la Nimes, în 13 Maiu 1840. Liceul și-l făcu la Lyon, dar lucru care se întâmplă atît de des, căci mai toți scriitorii se ridică dintre oamenii săraci, neavînd mijloace, e silit să-și întrerupă studiile și să facă, pentru ca să-și câștige pînea zilnică, pe repetitorul în colegiul din Alais. Multe din amintirile acestei vieți închise se găsesc asternute în romanul său: „*Le petit Chose*“. În 1857, pe cînd era în vrîstă de 17 ani, vine după fratele său, în Paris, și încearcă să scrie literatură, pentru care de mult încă simțise că are aplecare. În „*Les Souvenirs d'un homme de lettres*“, și în altă scriere a sa: „*Trente ans de Paris*“ se întrezăresc începuturile tînărului scriitor, merit mai tîrziu, să umple lumea cu faima lui. Cel dintăiu volum al său, e, firește, un volum de poezii: „*les Amoureuses*“ (1858); deci, la 18 ani! Una din bucățile publicate: *les Prunes*, îi face, repede, renumele. Coloanele ziarelor i se deschid, și avîntul e luat. Pe vremea aceea se mai găseau și oameni cu inima largă, și astfel ducele de Morny îl ia de secretar. În această slujbă Daudet avea îndatorirea... să-și încaseze regulat leafa. Era

doar, „secretar onorific“! — un post astăzi desființat, mi se pare, chiar și'n Franța! Destul că libertatea îi dă răgazul trebuincios ca, în colaborație cu Ernest L'Épine, să deie cea dintâi piesă a lui: „*La dernière Idole*“. Apoi operele vin, una după alta, fără întârziere, dar și fără a-l oprî ca'n 1870, cînd strigătul de desnădejde al Franței cutremura toată lumea, să alerge, și să iee parte la sguduirea adîncă pe care cel mai nobil popor din lume o încerca. Și, ca un răsunet al durerii lui, dă la lumină o nouă scriere: „*Lettres à un absent*“, — pagini de mîhnire și de jale.

Romanul „*Jack*“ (1876) îl face celebru. George Sand plînge, cînd îl citește, — poate cea din urmă carte pe care o citește dînsa, căci în acelaș an moare; iar Zola, căruia Daudet îi luase înainte în celebritate, era gelos de vînzarea, în mii și mii de exemplare, a acestei cărți. Nu bănuia că peste doi-trei ani romanele lui aveau să se împrăștie în sute de mii de exemplare peste toată fața pămîntului!

Daudet ducea o viață liniștită, în mijlocul familiei lui, și a vrafurilor de hîrtii pe care el își însemna observațiile zilnice. O singură dată, un critic, — l-a silit să ieie spada și să lupte pentru adevăr și arta lui. Și fu învingător.

Operele lui Daudet sînt foarte numeroase;

dăm pe cele mai însemnate: „*Le petit Chose* (1868); *Aventures prodigieuses de Tartarin de Tarascon* (1872); *les Femmes d'artistes* (1874); *Fromont Jeune et Risler aîné* (1874); *Jack* (1876); *Le Nabab* (1877); *les Rois en exil* (1879); *Nouma Roumestan* (1881); *l'Évangéliste* (1883); *Sapho* (1884); *Tartarin sur les Alpes* (1885); *l'Immortel* (1888); *Port-Tarascon* (1890); *Soutien de famille* (1898), cel din urmă roman al lui.

După mulți ani de suferință, pe care dînsul o îndura cu eroismul oamenilor ce își urmăresc cu orice preț drumul până la capăt, căci au de îndeplinit un scop în viață. Alphonse Daudet moare în ziua de 16 Decembrie 1897. Și întreg Parisul ieși să vadă, trecînd în pasul cailor, spre locul cel de neclintită și tainică odihnă, pe acela care pusesese din viața lui în sufletul atîtor eroi, pe cari toți îi cunoșteau. și cari, de atîtea ori, poate că le smulsese un zîmbet, sau o lacrimă furișată de supt gene pe foile cărții.

N.B. Până astăzi, afară de traducerea de față, s'au mai tradus din A. Daudet, în românește, pe cît știm, multe din nuvelele și schițele lui,—prin reviste; romanul „*Fromont jeune et Risler aîné*“, supt titlul *Fromont și Risler*, în Edit. Samitea; și „*Sapho*“ în Edit. Minerva, de către traducătorul lucrării de față, în colaborare (în ceiace privește numai întâia așternere din original) cu d-na S. Th. Voinescu, din Bîrlad.

NOTIȚĂ CRITICĂ

Nu pentru valoarea sa literară extraordinară publicăm această operă într'o traducere care, de altminteri, precum lesne vor vedea cititorii, are calitățile obișnuite ale stilului limpede, viu, mlădios și firesc al d-lui Em. Gârleanu. *Alphonse Daudet* este un scriitor care poate n'a izbutit decît o singură dată să fie mare scriitor — și anume în romanele ce au de erou pe Tartarin, și cu deosebire în *Tartarin sur les Alpes*. Mai artist decît Zola, dar cu mai puțină viață bogată decît dînsul, — mai puțin poet decît Maupassant, marele vizionar al realismului, dar cu o apucătură de spirit ce poate da unui scriitor veșnicia, — Daudet se arată în multe din scrierile sale, mai mult ca un temperament de luptă, decît de pură contemplație. El vede realitatea, dar rareori se poate ridica deasupra ei, rareori o poate pătrunde cu atîta putere încît s'o poată stăpîni, s'o poată încălzi în

căldura sufletului său senin și s'o poată purifica de acel element contingent și supărător al preocupărilor sale de om.

El nu poate în genere să ne înfățișeze ființele și lucrurile în adevărul lor adevărat, nici cel puțin în lumina fermecătoare și statornică a sufletului său de scriitor umoristic acideuos, acide rece. El se supără sau se bucură de firea lor iar această supărare și bucurie nu izbuteste să se stingă în acea lumină, să se absoarba în acea oglindă vie a sentimentalității artistice, ci se simt ca niște note false mai mult sau mai puțin surde — și uneori destul de puternice — pe cari *omul* le introduce în melodia încântătoare a *poetului*. Daudet se arată astfel de multe ori ca un temperament poetic, care este stricat prin apucături retorice; și de aceea multe din lucrările lui ne par *ibride* în concepție și manierate în formă. Dintre acestea fac parte și povestirile din „*Les femmes d'artistes*“ cari, din punct de vedere literar-poetic, sînt caracteristice tocmai pentru acest fel *necomplet* al scriitorului francez.

Dar dacă din acest punct de vedere povestirile de față n'ar fi meritat o traducere din partea unui scriitor român al cărui remarcabil talent literar ar fi putut fi cheltuit mai bine în alte lucrări mai clasice — ele totuși au o

net găduită valoare instructivă și chiar educativă.

Alphonse Daudet, în adevăr, în aceste povestiri, ne înfățișează câteva căznicii de artiști — legitime și nelegitime — luate după natură și abia înfășurate în vălul ficțiunii. Mai mult în descrieri decît în narațiuni, mai mult cu ochii omului care osîndește decît cu ai poetului care vede, simte și înalță, mai mult schițînd de cît adîncind și analizînd — dar cu o artă de scriitor ce nu se poate tăgădui — el ne arată câteva cazuri de acestea, cunoscute de dînsul, cari mai toate concurg să întărească ideia, ce o expune în Prolog: *artistul nu trebuie să se căsătorească*. Artistul prin esență trebuie să fie slobod de or'ce legături prea strînse cu viața practică. El este, prin esență, veșnicul sclav al talentului său, al inspirațiunii sale, care nu cunoaște alt stăpîn decît pe ea însăși. Rari sînt artiștii cari lucrează cu metodă — cu metoda omului practic, care știe la or'ce ceas din zi ce are de făcut. Inspirația este plină de nazuri și n'ascultă glasul rațiunii practice, care vrea s'o supună cerințelor societății. Iar căsătoria, în care soții trebuie să țină seamă unul de trebuințele celuilalt și amîndoi de ceea ce se cheamă lume, este tocmai mijlocul cel mai bun pentru a stingheri libertatea activității artistice. Aceasta e ideia — înlănțuirea acelor douăsprezece povestiri este

ca un fel de pledoarie *sui-generis*, în care însă Daudet face greșeala de a vrea să fi prea mult poet, iar alteori prea foiletonist.

Or'cum ar fi, aceste povestiri au o netăgăduită valoare *documentară*, cu atît mai mare, cu cît se datoresc unui scriitor cu meritele lui Daudet și cu cît, mai ales, așa cum sînt, sînt *unice* în felul lor. Așa fiind, se înțelege de ce folos educativ poate fi lectura lor. Bărbații și femeile cu spirit practic vor vedea dintr'însele cît de nedrepti sînt adesea cu artiștii; dar și spiritele artistice, la rîndul lor, vor învăța să fie mai îndulgente cu aceia, căroră apucăturile lor prea egoiste, în supremul lor altruism, le fac viața nesuferită și amară.

PROLOG

Întinși, cu țigările în gură, pe divanul larg din atelier, cei doi prieteni — poetul și pictorul — vorbeau într'o seară, după cină.

Venise pesemne ceasul înduioșerilor și al destăinuirilor. Lampa împrăștia o lumină dulce, adăpostind această convorbire supt cercul resfrînt de abajur; iar în bătaia lui de abia se deslușea luxul ciudat al nemăsuraților pereți încărcăți de pînze, de arme, de covoare, pereți acoperiți sus de un geamlîc, prin care albastrul închis al cerului pătrundea în toată voia. Numai portretul unei femei, puțin plecat înainte, ca pentru a asculta, ieșea pe jumătate din umbră, tînăr, cu ochii vii, cu tăietura guri serioasă și bună, din buzele căreia se revărsa un zîmbet isteț, ce părea că apără șevaletul bărbatului în potrivea tuturor proștilor și ai cîrciobașilor. Un scaun scund, depărtat de lîngă

14
Alphonse Daudet

foc, și doi papucei albaștri, aruncați pe covor, arătau că'n casă era și un copil; și 'n adevăr, din odaia de alături, în care intraseră mama și înge-
rașul, izvorau gănguriri, hohote dulci de rîs, —
sgomotul fermecător al unui cuib ce ațipește.
Toate acestea răspîndeau în această încăpere ar-
tistică un nedeslușit parfum de fericire familiară
fericire pe care poetul o sorbea cu nesațiu.

— Nici nu mai rămîne vorbă, dragul meu,
zise prietenului său, tu ai avut dreptate. Nu
sînt mai multe feluri de fericiri. Fericirea
e asta, — alta nu-i... Trebuie să mă însori.“

PICTORUL

Pe cuvîntul meu că asta n'o s'o fac... În-
soară-te singur, dacă ții cu tot dinadinsul. Eu
nu mă amestec.

POETUL

De ce?

PICTORUL

Pentrucă... pentrucă artiștii nu trebuie să
se însoare.

POETUL

Asta-i prea mult... Îndrăznești să spui
aceasta aici, și lampa nu se stinge dintr'o

dată! și zidurile nu se dărîmă deasupra capului tău!... Gîndește-te, nenorocitul, că de două ceasuri nu faci altceva decît să-mi dai prive-liștea fericirii pe care o doresc și dela care tu mă oprești. Nu cumva ești din întîmplare ca bogătașii cei haini, cari-și măresc mulțu-mirea cu suferințele altora, și cari se simt mai bine în fața focului cînd știu că afară plouă, și că atîția nenorociți sînt fără adă-post?...

PICTORUL

Gîndește despre mine ce poștești. Te iubesc prea mult și nu-mi vine să te ajut să faci o prostie, o prostie fără de leac.

POETUL

Mă rog, ce-i,—ce 'nseamnă asta? Atunci tu nu ești mulțumit? Cu toate astea mi se pare că aici la tine poți sorbi fericirea din plin, după cum poți să te îmbeți de aerul proaspăt al cîmpului la fereastra unei case de țară.

PICTORUL

Ai dreptate, sînt fericit, pe deplin fericit. Îmi iubesc femeia din tot sufletul. Cînd gîn-

dese la copilul meu, rîd singur de plăcere. Căsătoria a fost pentru mine un port cu apele liniștite și ocrotitoare, unul dintre acele limanuri albastre în cari se dreg pînzele și catarcele pentru călătorii noi, spre țări necunoscute, și nici decum unul în care cauți să te agăți de or'ce, cu primejdia de a mucezi acolo pentru totdeauna. Niciodată n'am lucrat mai bine ca de cînd m'am căsătorit; și cele mai bune tablouri ale mele sînt din această vreme.

POETUL

Ei, atunci?

PICTORUL

Chiar de ți-aș părea nebun, dragul meu, îți spun că iau căsnicia mea drept o adevărată minune, drept ceva neînțeles, neobișnuit. Da, cu cît văd mai bine ce înseamnă o căsnicie, cu atît sînt mai minunat de norocul ce-am avut. Seamănă cu oamenii aceia cari trec pe lîngă primejdie fără să o bănuiască, și cari îngălbenesc în urmă, încremeniți de îndrăzneala ce-au avut.

POETUL

Mă rog, și cari sînt primejdiile acele atît de îngrozitoare?...

PICTORUL

Cea dintăi, cea mai mare dintre toate, e pierderea talentului sau slăbirea lui. Și cred că asta înseamnă ceva pentru un artist... Căci te rog să bagi bine de seamă: acuma nu vorbesc de împrejurările obișnuite ale vieții. Sînt și eu de părere că însurătoarea e un lucru foarte priincios, că cea mai mare parte dintre bărbați nu înseamnă ceva decît din clipa în care familia îi întregeste cu binefăcătoarele ei înrîuriri. Ba, adeseaori, căsătoria e o cerință a breslei ce ai. Nici nu-mi pot închipui, spre pildă, pe un notar, burlac. N'ar avea încălarea, măreția trebuitoare slujbei... mă rog... Dar pentru noi toți, pentru noi pictorii, poeții, sculptorii, muzicanții, cari trăim în afară din viața de toate zilele, îngrijați numai să o pătrundem, să o întrupăm, ținîndu-ne puțin mai depărtați de ea, întocmai cum te dai înapoi din fața unui tablou ca să-l vezi mai bine, pentru noi, zic, căsătoria nu poate fi deloc o re-

gulă. Ființei nervoase, năzuroase, simțitoare acestui bărbat-copil ce se numește *artist*, îi trebuie o femeie anume plămădită, o raritate; și cel mai bun lucru e nici să n'o cauți... Ei! ce bine a înțeles lucrul acesta Delacroix, pe care tu îl admiri atîta! Ce frumoasă viață — închinată numai artei — a dus dînsul între cele patru ziduri ale atelierului! Mă uitam zilele trecute la căsuța lui din Champrosay și la grădinița lui de călugăr, năvălită de trandafiri, prin care s'a plimbat singur-singurel, douzeci de ani de-a rîndul! Aceasta e pacea și pustnicia burlăciei!... Ei bine, închipuiți pe Delacroix însurat, tată de familie, în spate cu toată grija creșterii copiilor, cu necazurile bănești și-ale bolilor ce l-ar fi amenințat; crezi că în astfel de împrejurări opera lui ar fi fost aceeași?

POETUL

Tu-mi aduci pildă pe Delacroix, eu îți pun de potrivnic pe Victor Hugo... Crezi că pe dînsul l-a stingherit căsnicia, l-a împiedicat să scrie atîtea cărți admirabile?...

PICTORUL

Din potrivă, și eu cred, ca și tine, că însușitoarea nu l-a stingherit deloc... Însă nu toți bărbații au geniu ca să aibă dreptul la ertare, nici strălucirea unei faime mari, în razele căreia să se usuce lacrimile de pe obrazul ființelor acelora pe care dinșii le fac să plîngă... În afară de asta, crezi că e plăcut lucru să fi nevasta unui om de geniu? Sînt femei de bariergii cari sînt mai fericite decît ele.

POETUL

Cu toate astea mi se pare un lucru foarte ciudat discursul acesta în potrivea căsniciei, ținut de un om însurat și fericit că e.

PICTORUL

Îți spun încă o dată că nu e vorba de mine. Părerea mea e trasă din toate nefericirile pe care le-am văzut aiurea, din toate neînțelegerile atît de dese, în căsniciile artiștilor, tocmai din pricina felului nostru ciudat de-a fi. Uită-te la sculptorul cela, care în plină putere a talentului și-a vrîștei, fuge în străinătate numai să scape de

femeia și copiii lui. Oamenii l-au învinovățit, și nici nu rămîne vorbă, că eu nu-l apăr. Cu toate astea, cît de bine înțeleg împrejurările cari l-au adus să facă pasul acesta! Era un băiat care-și iubea arta la nebunie, și pe care lumea și legăturile cu ea îl înspăimînta. Nevasta lui, deși femeie bună și deșteaptă, în loc să-l scoată din mijlocul lumii care nu-i plăcea, dînsa, l'a supus, zece ani în șir, la fel de fel de îndatoriri sociale. Îl silea să facă o grămadă de busturi oficiale: — niște „burtă-verde“ uricioși, cu tichii de catifea în cap, femei fără nici o gingășie, slabe ca niște scobitori. Apoi îl stingherea dela lucru de cîte zece ori pe zi, cu vizite fără de nici un scop, iar, serile, după ce îi pregătea hainele negre și mănușile albe, îl tîra din salon în salon . . . O să-mi spui că trebuia să-i puie piciorul în prag, și la toate îmbielele ei să-i răspundă fără 'nconjur: „Nu“! Dar tu nu știi că tocmai viața noastră, trăită mai mult într'un loc, ne face să fim mai legați de casă decît ceilalți? Aerul odăii noastre ne înfășoară, fără dînsul nu putem, și dacă în el nu s'o strecura o li-cărire de ideal, ne facem greoi și ne obosim

curînd. Dealtfel, artistul pune de obicei toată puterea și vioiciunea ce o are în opera lui, și 'n urma acestor lupte singuratice și răbdătoare, se trezește fără de nici o voință în fața nimicurilor vieții. Femeia se joacă cu el ca mîța cu șoarecele. Nici un altul nu e mai ușor de îmblînzit, de cucerit. Decît toate au o margină. Să ferească Dumnezeu ca dînsul să simtă prea tare jugul! Și dacă într'o bună zi cătușele, în cari e ținut, îl strîng prea tare, de ajunge să-i înpiedice și încordările lui artistice, el și le smulge dintr'o singură mișcare, și, desprețuindu-și slăbăciunea, scapă, ca și sculptorul nostru, tocmai dincolo de graniță...

Femeia ăstuia a rămas mirată de plecarea lui. Nenorocita poate că se întrebă și astăzi: „Ce i-am făcut?“ Nimic. Numai nu l-a înțeles. Căci nu-i de-ajuns să fii numai bună și deșteaptă, ca să fii o adevărată tovarășe a artistului. În afară de asta trebuie să ai o măsură rară în toate lucrurile, o supunere veșnic zîmbitoare, și tocmai lucrul acesta e grozav de rar la o femeie tînără, neștiutoare lacomă de viață... Ești tînără, ai luat de bărbat un om cunoscut, primit pretutindeni.

Domne! îți place să te arăți puțin la brațul lui în lume! Nu e firesc? Bărbatul însă, din potrivă; se face mai sălbatec pe măsură ce lucrează mai bine, găsește ceasurile prea scurte, și, îndeletnicirea lui fiind grea, nu vrea să fie purtat ca o icoană. Și iată-i nefericiți pe amîndoi! Și fie că bărbatul se împotrivește sau nu, viața lui, ori și cum, e ieșită din făgașul, din liniștea ei... Cîte căsnicii nepotrivite de aceste n'am cunoscut, căsnicii în cari femeia era pe rînd cînd victimă cînd calău, — de cele de mai multe ori calău în loc de victimă, și mai totdeauna fără ca ea să bănuiască măcar! Iată, seara trecută, am fost la muzicantul Dargenty. Mai erau cîtiva. Îl rugarăm să cînte la pian; abea începuse una dintre frumoasele mazurei cavalierești, care a făcut dintr'însul moștenitorul lui Chopin, și femeia lui se puse să vorbească mai întăi încet detot, pe urmă mai tărișor. Puțin cîte puțin convorbirea se înflăcăără. După o clipă, numai eu singur ascultam. Atunci el a închis pianul și mi-a spus zîbind, cu un aer mîhnit: „Întotdeauna se'ntîmplă așa... nevestemei nu-i place muzica.“ Îți poți închipui ceva mai grozav, decît să ai o femeie care nu-ți

iubește arta?... Ascultă-mă, dragul meu, nu te însura. Ești singur, ești liber. Păstrează-ți cu sfințenie singurătatea și libertatea ta.

POETUL

Ei, drace! Știu că ți-i ușor să vorbești de singurătate. Fiindcă, acumă cînd voiu pleca, dacă ți-o veni poftă de lucru, o să te așezi ici, lîngă focul care ațipește, și o să poți gîndi în voie, fără să simți împrejurul tău golul acela, pustiul neclintit în care inspirația se împrăștie, se topește... Și la urma urmei, tot mai merge să fii singur în orele de lucru; dar sînt clipe de plictiseală, de desnădejde, cînd te îndoiești de tine, de arta ta. Numai atunci poți prețui ce fericire e să ai alături, mereu gata la or'ce, un suflet iubitor, căruia să-i împărtășești mîhnirea ce te-apasă, fără teamă că-i vei tulbura încrederea, avîntul neclintit al inimei.. Dar copilul.... zîmbetul lui îngeresc, care se revarsă mereu, făr' de nici o pricină nu-i cea mai bună întinerire morală pe care o poți avea? Ei! de cît ori nu m'am gîndit la asta? Pentru noi artiștii, oameni îngînfați, ca toți acei ce trăiesc din izbînzi,

din acea stimă ușoară, ciudată și lunecoasă ce se cheamă „renume“, pentru noi aceștia, copiii sînt cu totul trebuitori. Ei singuri ne pot mîngîia că îmbătrînim... Tot ce pierdem noi, copilului i-e dat să cîștige. Izbînda pe care tu n'ai avut-o, îți zici: „o s'o aibă el“, și pe măsură ce ți se rărește părul, ai bucuria să-l vezi crescînd, undulîndu-se, aurindu-se, plin de putere, pe căpușorul bălaiu de lîngă tine.

PICTORUL

Ah! poete, poete... ai gîndit tu vreodată cu cîte inspirații trebuie să-ți îndopi condeiuul și penelul ca să hrănești cuibul familiei?

POETUL

În sfîrșit, poți spune tu ce vrei: artistul e născut să trăiască în familie; aceasta e atît de adevărat, că cei dintre noi cari nu se însoară, se încurcă în căsniciile aduse de întîmplare, ca și călătorii, cari, oboșiți că se găsesec mereu fără locuință, se așază în urmă într'o odaie de otel, și își petrec toată viața cu anunțul pe ușă: „Aici se închiriază camere cu luna și cu noaptea.“

PICTORUL

Aceia fac rău, căci încearcă toate plictiselile căsătoriei fără să-i poată gusta niciodată bucuriile.

POETUL

Vra să zică mărturisești că sînt bucurii?...

În loc să răspundă, pictorul se sculă, se duse și căută prin raftul de desemnuri și schițe, un manuscris mototolit, și, venind spre prietenul său, îi spuse:

Putem vorbi mult și bine fără să ne biruim unul pe altul... Dar, fiindcă tu, cu toate cele ce ți-am spus, vrei să încerci să te căsătorești, iată o mică lucrare pecare te sfătuiesc să o citești. Bagă bine de seamă, că e scrisă de către un om căsătorit, foarte îndrăgostit de femeia lui, foarte fericit în gospodăria lui, un om ciudat, care, petrecîndu-și viața în mijlocul artiștilor, și-a trecut vremea a schița cîteva din căsniciile despre cari ți-am vorbit adineoarea. Dela cea dintăi până la cea din urmă linie a cărții acesteia, tot

e adevărat, — atît de adevărat, că autorul nu s'a înduplecat niciodată s'o publice. Citește-o, și pe urmă vino să vorbim. Cred c'o să-ți schimbi părerea...“

Poetul luă caietul; dar nu-l păstră bine, așa că putui smulge cîteva foi din cărticica ceia, și, fără să-mi pese, le dau publicului.

DOAMNA HEURTEBISE

I

DOAMNA HEURTEBISE

Femeia asta într'adevăr că nu fusese făcută să iee de bărbat pe un artist; mai cu seamă pe diavolul acela de băiat, înflăcărat, svăpăiat, și plin de viață, care pornise la drum cu nasul în vînt, cu mustața sburlită, purtîndu-și cu sfruntare numele lui ciudat,— Heurtebise, ca un dispreț, pentru tot ce e prevedere prostească și prejudecată bugheză. Cum, prin ce minune oare, femeiușca ceea, crescută în prăvălioara unui giuvaergiu, în dosul lanțurilor de ceasornice și a inelelor înșirate pe sfoară, găsise mijlocul să întoarcă mințile poetului acestuia?

Închipuiește-ți gingășiile unei femei deprinse să stea la tejghea, o femeie cu trăsături neregulate, cu ochii reci și mereu zîmbitori,

cu o față lipsită de or'ce tresărire, dar îndatoritoare, o femeie fără de nici o mlădiere, dar cu o oarecare aplecare pentru ce-i strălucitor, zîngănitor, aplecare pe care o moștenise fără de îndoială dela tatăl său, și care o făcea să fie înpopoțonată cu fionguri de mătăasă la fel cu restul îmbrăcămintei, cu cordoane și catarames; în afară de asta, avea părul totdeauna pieptenat de frizer, lins peste tot cu cosmetic, de-asupra frunții mici, încăpăținate și înguste, pe luciul căreia lipsa încreșturilor îi arăta mai puțin tinerețea decît sărăcia desăvârșită de idei. Plămădită așa cum vezi, Heurtebise se amoretă de dînsa, o ceru, și, cum dînsul avea și oarecare avere, nu-i fu greu s'o capete.

Ceeace o bucura pe dînsa că făcea căsătoria aceasta, era gîndul că se mărita cu'n autor, cu'n om cunoscut, care avea să-i dea atîtea bilete la teatre cîte-i va plăcea ei. Întrucît îl privește pe dînsul, cred că ceea ce-l orbise, ca drept cea mai aleasă creștere pariziană, era eleganța mincinoasă a fetei de prăvălie, apucăturile prețioase,—buzele strînse, degetul cel mic ridicat în aer; căci el era băiat de țaran,

și, cu tot spiritul lui, îi mai rămăsese ceva din obîrșie.

Ispitit de fericirea liniștită, ispitit de viața familiară care-i lipsea de multă vreme, Heurtebise trăi doi ani departe de prietenii lui, înfundîndu-se la țară, în cîte vreun ungher de prin împrejurimi, mereu aproape de Parisul mare, care-l tulbura, și după al căruia aer slab tînjea, ca bolnavii trimiși la aerul de mare, și cari, prea istoviți să-l îndure, vin să-l răsufle la o poștă de depărtare. Din cînd în cînd, numele lui se mai întîlnea prin jurnale sau în vreo revistă, în josul unui articol; dar nu mai avea prospețimea ceea a stilului, avîntul care i-l cunoșteam. Noi gîndeam: ... „E prea mulțumit... fericirea o să ni-l strice“.

Dar, într'o zi, iată-l între noi! Și-atunci am văzut bine, că nu era mulțumit deloc. Fața îngălbenită, trăsăturile strînse, încordate de o plictiseală necurmată, apucăturile iuți cari dădeau în furii nervoase, rîsul lui din inimă, puternic, de altă dată, răsuna acum obosit, și făcea un alt om dintr'însul. Nevoind să recunoască în fața altora că se înșelase, nu

se plîngea; dar prietenii lui vechi de odinioară, pe cari îi poftise la el în casă, putură să se încredințeze repede că făcuse cea mai prostească dintre căsnicii, și că viața lui ieșise din făgașul obișnuit. Din potrivă, după doi ani de căsnicie, doamna Heurtebise, rămasese așa cum o văzusem în fața altarului, în ziua căsătoriei. Acelaș zîmbet dulceag și liniștit, aceeași înfățișare de negustoriță gătită ca'n zile de sărbătoare; numai că era mai desghetată. Acuma vorbea. În convorbirile privitoare la artă, în care bărbatul său se arunca pătimaș, svîrlind judecăți hotărîtoare, pline de un dispreț grosolan sau de un avînt orb, glasul, plin de miere și fals al femeii lui, îl întrerupea deodată, silindu-l să asculte cine știe ce părere seacă, sau ce judecată neghioabă, totdeauna în afară de ceea ce vorbea. Dînsul, stingherit, încurcat, ne arunca o privire prin care își cerea parcă iertare, încercînd să prindă iarăși capătul convorbirii rupte. Dar, în fața îndărătniciei neclintite și prea familiare, în fața prostiei acestui căpușor de pasere, umflat și gol ca o gogoasă, el tăcea, hotărît s'o lase să vorbească până la

capăt. Însă muștenia lui, pe care doamna o lua drept o batjocură, un dispreț ce dînsul îi arunca, o scotea din sărite. Glasul acriu i se prefăcea ascuțit, se înalța, pișca, bîzîia ca aripile unei muște, până ce bărbatul, furios, isbucnea la rîndul lui, grosolan și sălbatec.

Din certurile aceste necurmăte, veșnic sfîrșite prin lacrimi, ea ieșea totdeauna odihnită, mai fragedă, ca o pajiște după ploaie, iar el frînt, înfrigurat, fără nici o putere de muncă. Încetul cu încetul chiar și iuțelile lui se potoliră. Într'o seară fusesem de față la una dintre aceste sfezi dureroase. Cînd doamna Heurtebise se sculă dela masă, învingătoare, am văzut pe chipul, rămas plecat cît ținuse cearta, al bărbatului ei, urmele disprețului și ale furiei ce nu putuseră să se deslănțuie prin vorbe. Și'n vreme ce nevasta ieșea trîntind ușa în clanță, el, cu sîngele în obraz, cu ochii în lacrimi, cu gura sucită într'un zîmbet batjocoritor și chinuit, îi trimise o strîmbătură grozavă de furie și durere, ca aceea a unui ucenic la spatele stăpînului. Și după o clipă l-am auzit șoptind, cu glasul gîtuit de sufe-

rință: „Ah! cum aș mai șterge-o, dacă n'aș avea copilul!“

Căci avea doar un copil, un biet copilaș încântător și murdar, care se târa prin toate colțurile, se juca mereu cu cîni mai mari decît dînsul, în țărîină, și cu painjenii din grădină. Mă-sa nu se uita la dînsul decît să bage de seamă că era „desgustător“, și să-și arate părerile de rău că nu-l dăduse la o doică, afară. Ea păstrase într'adevăr obiceiurile burghezei deprinse la teighea, și neorînduiala din casa lor, în care își plimba, de dimineață până seară, rochiile încărcate și pieptănăturile înpopoțănate, îi amintea prăvăliile cari îi erau atît de dragi, odăițele întunecoase, mucegăite și lipsite de aer, în cari te furișezi repede, în clipele de răgaz ale vieții negustorești, ca să mănînci în pripă un prînz gătit prost, pe scîndurile goale ale mesei, cu urechea încordată mereu la clopoțelul ușii. În ochii ființilor ca dînsa, numai strada înseamnă ceva, strada în lungul căreia se scurg cumpărătorii, gură-cască, tot șivoiul acela de oameni cari, neavînd ce face Duminica, umplu ulița dela un trotuar la altul. Așa fiind, e

lesne de închipuit cît de tare se plictisea, nenorocita, la țară; cît de mult dorea Parisul! În vreme ce Heurtebise dinpotrivă avea atîta nevoie de aerul cîmpiei pentru odihna spiritului său. Pe dînsul Parisul îl amețea ca pe un provincial ce vine în treacăt. Dar femeia nu prea înțelegea aceasta, și se plîngea într'una de singurătate. Ca să se mai iee, poftea prietene vechi de-ale ei. Și cînd bărbatul lipsea, petreceau rătăcindu-i hîrțile, însemnările, manuscrisele la cari dînsul lucra.

„Uite, draga mea, ce caraghiozlie!“ le spunea... „Se închide cu cheia ca să scrie lu crurile astea. Se plimbă, vorbește singur. Eu nu înțeleg nimic din tot ce face“!

Și dădea drumul la valuri de păreri de rău, după trecut.

„Ah! să fi știut... Și cînd mă gîndesc că puteam lua pe Aubertot și Fajon, cei cu prăvălia de pînzărie“!

Totdeauna numea pe amîndoi tovarășii la un loc, ca și cînd ar fi putut să se mărite cu firma. Nu stătea la îndoială să spuie lucrul acesta nici chiar în fața bărbatului. Și-l necăjea mereu, îl împiedeca dela or'ce lucrare, întinzîndu-se, chiar în odaia în care scria el,

la taifasuri, taifasurile unor femei șarbede vorbeau tare, cari disprețuiau meșteșugul de scriitor, fiindcă nu aduci bani mulți și cari luau ceasurile de muncă încordată ale lui drept o pierdere de timp.

Din vreme în vreme, Heurtebise căuta să scape din ghiarele traiului acestuia pe care îl simțea, din zi în zi, cum se făcea mai înfiorător. Atunci alerga la Paris, închiria o cameră la un otel, vroind să mai simtă viața de flăcău; dar deodată îl apuca dorul de copil și se întorcea, chiar în seara aceea, la țară, muncit de-o trebuință nebună să-l îmbrățișeze. De câte ori se întâmpla asta, lua cu el pe câte un prieten, ca să înlătore cearta ce-l aștepta acasă, și-l ținea cât putea mai mult la el. De câte ori nu era singur între patru ochi cu nevastă-sa, deșteptăciunea lui mare părea că se trezește, și planurile lui de lucru, lăsate în părăsire unul câte unul, îi veneau iar în gînd. Dar ce mîhnire era pe el cînd prietenul pleca! Ar fi vrut să-și ție mereu musafirii, să se agațe de dînșii cu toată puterea plictiselii lui. Cît de trist ne întovărășea până la stația de unde omnibusul, ce făcea cursa din împre-

jurimi, ne lua spre Paris! Și după ce plecam, se întorcea pe drumul plin de praf, încet, cu spatele încovoiat, cu brațele căzute în voie, ascultînd sgomotul roților cari se depărtau!

Astea toate din pricină că îi era peste putință să mai ducă înainte traiul cu nevastă-sa. Ca să-l înlătore, se hotărîse să aibă totdeauna casa plină, de prieteni. Inima lui largă, plictiseala, nepăsarea, îl făcù să se înconjure de toate lepădăturile literaturii. Și curînd, în casa lui ei erau mai stăpîni decît dînsul, o grămadă de pierde-vară — de leneși, apucați, vizionari, pe cari, fiindcă țipau mai tare, toanta de femeie îi găsea încîntători, mai deștepți decît bărbatu-său. Și viața le trecea în vorbării, făr de nici un miez. Cuvintele curgeau bombănitore și goale, un fel de șperlă 'n ochi, și bietul Heurtebise, nemișcat și mut în mijlocul acestei gălăgii, se mulțumea să dea din umeri, zîbind. Numai cîteodată, cînd, după un prînz ce nu se mai sfîrșea, toți oamenii aceștia, așezați cu coatele pe masă împrejurul unei sticle cu rachiu, începeau una dintre bîguelile care îl înnădușea ca fumul înneacăcios al lulelelor, se scula plin de desgust, și, neavînd puterea să

gonească pe toți nenorociții ceia, pleca el singur și nu se întorcea cîte opt zile în șir. Într'o zi îmi spuse chiar: „Mi-i casa plină de dobitoci, și nu îndrăznesc să mă întorc“. Cu felul acesta de viață, nu mai putu serie deloc. Numele lui se auzea din ce în ce mai rar, iar averea îi trecea în buzunarele celor cu mîna mereu întinsă din prejurul lui, pe cari, din spaima de a nu rămîne singur, îi ținea acolo.

Nu ne văzusem de mult, cînd, într'o dimineață, primii un rînd așternut de scrisul lui mărunțel, drag, altă dată atît de hotărît, astăzi așa de șovăitor și tremurat: — „Sîntem la Paris. Vino de mă vezi. Sînt plictisit.“ L-am găsit cu nevasta, copilul, și cîinii, în niște încăperi mici și posomorîte de moarte, din strada Batignolles. Neorînduiala, care aici n'avea atîta loc să se lăfăiască, părea și mai grozavă ca la țară. În vreme ce copilul și cîinii se rostogoleau în odăile tot atît de mari cît despărțiturile unui joc de șah, Heurtebise, bolnav, sta culcat, cu fața la pîrete, într'o stare de sleire desăvîrșită. Femeia, mereu gătită, mereu rece, de abia îl privea; îmi spuse cu o mișcare nepăsătoare: — „Nu știu ce are.“

Cînd mă văzù el avù o clipă de voieșie, și rîse puțin, cu rîsul lui sănătos de altă dată care se stinse însă numai decît. Și, fiindcă în căsnicia aceasta tulburată de lipsă și boală, se păstrase și la Paris obiceiurile dela țară, la vremea prînzului, răsări un linge-blide, un om scund și chel, țeapăn și ațos, care trecea în casă drept cunoscătorul lui Proudhon. „Heurtebise, care fără de'ndoială nu-i știuse niciodată numele, ca atare îl prezenta lumii. Cînd îl întrebai: „Cine e ăsta?“ îți răspundea cu încredere: „A! e un băiat tobă de carte, a citit și adîncit mult pe Proudhon?“ De altfel lucrul acesta nu se prea vedea, căci spiritul lui adînc nu se dădea nici odată pe față decît la masă, cînd se plîngea de vreo friptură, rău făcută sau de vreun sos neizbutit. În dimineața asta, cunoscătorul lui Proudhon, se tîngui că prînzul fusese cum nu se poate mai prost, ceea ce nu-l împiedecase să-l hăpăie el singur pe jumătate.

Cît de lungă și tristă mi s'a părut masa asta, la căpătîiul bolnavului! Femeii îi toca gura ca de obicei, împărțind din vreme în vreme cîte o palmă copilului, vreun ciolan

cînilor, un zîmbet filozofului. Heurtebise nu se întoarse niciodată în spre noi, și cu toate astea nu dormea. Nu știi dacă măcar în vremea asta se gîndea la ceva... Scump și bun tovarăș! Hărțuit de luptele searbede și necurmate, coarda firii lui puternice se rupse-se; acum se'ndreapta spre mormînt! Agonia tăcută, care părea mai mult un desgust de viață, ținu cîteva luni; pe urmă, doamna Heurtebise se trezi văduvă. Atunci, fiindcă lacrămile nu aruncase nici o ceață pe ochii ei curați, fiindcă își pieptăna cu aceeași grijă părul lucitor, și fiindcă Aubertot și Fajon erau tot burlaci, se mărită cu Aubertot și Fajon; poate cu Aubertot, poate cu Fajon, poate chiar cu ei amîndoi. Ori și cum, avu fericirea să înceapă din nou viața pentru care era plămădită, vorbăria ușoară și zîmbetul veșnic al femeilor deprinse la tejghea.

CREZUL DRAGOSTEI

II

CREZUL DRAGOSTEI ¹⁾

Atîta vis avusese totdeauna femeia aceasta: să fie nevasta unui poet!... Dar în locul vieții romantice și plină de fiori ce dorea, soarta neîmpăcată îi pregătise un locușor de fericire liniștită, măritînd-o după un proprietar bogat din Auteuil, dulce și cumsecade, puțin cam în vrîstă pentru dînsa, și care n'avea decît o patimă nevinovată: florile. Omul ăsta bun își trecea vremea cu foarfecile de grădinarie în mîină, îngrijind, curățind un minunat răsad de trandafiri, încălzind sera, sau udînd straturile; cred că o să fiți de părerea mea, că, pentru o biată inimă flămîndă după ideal, toate aceste nu prea erau o hrană îndestulătoare. Totuși, vreme de zece ani, viața

¹⁾ *Amaury*, din această nuveletă e schițarea tipului lui *D'Argenton*, unul din eroii romanului *Jack*, scris cu doi ani mai târziu (1876) — Not. Trad.

ei curse dreaptă și neschimbată ca și aleele presărate cu nisip mărunț, din grădina bărbatului; dînsa și-a urmat calea, pas cu pas, ascultînd mîhnită, dar împăcată în sine, țâcănitul plicticos și sec al foarfecilor mereu muncite, sau ploaia mohorîță, necurmată, care cădea din țurloaiile stropitoarelor de-asupra tufelor de flori.

Grădinarulăsta turbat avea pentru nevastă-sa aceeași grijă migăloasă ca și pentru buruienile lui. Îi măsură frigul sau căldura odăii încărcată de buchete, și-o păzea de înghețul lui Aprilie ca și de soarele lui Martie; și 'ntocmai ca pe plantele ce se țin în ciubere, de se scot sau se vîră înăuntru la anume soroace, o silea și pe dînsa să ducă o viață regulată, cu ochii țintiți pe barometru și pe schimbările luni.

Dînsa sta astfel îndelung, între cele patru ziduri ale grădinei, nevinovată ca o clematită, dar purtînd în sîn dorul altor grădini mai puțin îngrijite, mai puțin burghezești, în care trandafirii sînt lăsați să crească în seama lor, iar ierburile sălbatice se ridică în voie, mai înalte decît copacii, încărcate de flori ciudate, ne mai văzute, supt cerul înneecat de soare.

Astfel de grădini nu întâlnești decît în cărțile poeților; așa că dînsa cetea o mulțime de versuri, ferindu-se de grădinar, care nu cunoaștea din ale poeziei decît zicători de almanacuri:

„Dacă plouă la Sîn-Medru, — eu o știu:

Plouă patruzeci de zile mai tîrziu!“

Fără să știe să aleagă, nefericita, înghițea, lacomă cele mai proaste poeme, mulțumindu-se dacă găsea în ele destule rime la „iubire“ și „amor“. Apoi, după ce închidea cartea, visa ceasuri întregi, suspinînd: „Ah! așa bărbat îmi trebuia mie!“

Dar toate acestea ar fi rămas numai în închipuirea ei, dacă în răstimpul grozav în care dînsa intra în al treizecilea an, — vîrstă hotărîtoare pentru cîntea femeii, după cum ameaza e hotărîtoare pentru frumusețea zilei, — nu i-ar fi ieșit în cale cuceritorul Amaury, înflăcăratul poet, care, îmbrăcat în haine negre și cu mănuși cenușii deschise în mîni, pornea, între zece ceasuri și miezul nopții, să povestească lumii, prin saloane, dragostea învăpăiată, desnădejdie, îmbătările ei, răzimîndu-se duios de marmura căminelor, supt ploaia

de lumină a candelabrelor; în vreme ce femeile îl ascultau de după evantaliuri, așezate împrejurul lui, în rochiile de bal.

Ăsta într'adevăr că putea trece drept idealul acestui fel de cîntăreți.

Cu un cap de ciubotar fatalist, cu ochiul gol, cu fața verzuie, se pieptăna cu frizură rusească, linsă tare cu pomadă ungurească. Amaury era unul dintre desnădăjduiții totdeauna îmbrăcați la modă, unul dintre liricii reci cari plac totdeauna femeilor, și asupra căruia neorînduiala inspirației nu se ghicește decît din fiongul cravatei abia înodate, lăsate în yoie. Așa că e lesne de'nțeles de ce admirație era acoperit cînd, cu glasul lui ascuțit, începea vre-o tiradă a poemului său: „*Crezul dragostei*“, — mai cu seamă tirada care sfîrșea cu acest minunat vers:

„Și 'n dragoste eu cred, cum cred în Dumnezeu!..“

Băgați, vă rog, de seamă, că mie nu-mi prea vine să mă 'npac cu gîndul că pișicherului ăstauia îi păsa de Dumnezeu mai mult ca de celelalte lucruri; dar femeile nu văd așa de aproape. Ele se înnămolesc ușor în mîlul cuvintelor, și de

cîte ori Amaury își va declama „*Crezul dragostei*“ să fiți încredințați că veți vedea, împrejurul salonului, deschizîndu-se pliscurile mici și roze, întinzîndu-se spre această undiță ușoară a simțirii. Închipuiți-vă numai! Un poet cu mustăți atît de frumoase, care crede în amor cum crede'n Dumnezeu!.....

Femeia grădinarului căzù subjugată. Numa trei seri de aceste i-a trebuit lui d'Amaury s'o dee gata. Dar cum, la fundul acestei firi duioase, dînsa avea un grăunte de cinste și mîndrie, nu vroia să cadă într'o greșală de rînd. De altfel, în *crezul* său, poetul arăta el singur, că nu înțelege decît un soi de adulter: acela care merge cu capul sus, ca un dispreț aruncat legilor și societății. Deci luînd de călăuză „*Crezul dragostei*“, tînăra femeie o șterse odată din grădină, dela Auteuil, și veni să se asvîrle în brațele poetului ei iubit: — „Numai pot trăi cu omul acela! Ia-mă tu!“ În astfel de împrejurări bărbatul e numit întotdeauna „*omul acela*,“ chiar cînd e grădinar.

Amaury rămase o clipă prostit. Cum dracu, să-și poată închipui că o femeie de treizeci

de ani o să se'ncreadă într'un poem de dragoste, și o să-l iee drept călăuză? Cu toate astea, în fața unui astfel de noroc făcù pe bucurosul, și, cum femeia se păstrase fragedă și frumoasă în grădina ei din Auteuil, o răpi fără să crînească.

Cele dintăi zile fură încîntătoare. Se temeau de urmăriile bărbatului. Trebură să se ascundă supt nume mincinoase, să schimbe ote-lurile, să locuiască prin tot felul de înfundături, prin mahalalele Parisului, și prin împrejurimile lui. Seara, ieșeau, pe furiș, să facă plimbări sentimentale dea-lungul fortificațiilor. Ah! ce puternic e romantismul! Cu cît dînsei îi era mai frică, cu cît luau mai multe măsuri de pază: — storuri lăsate, văluri groase, — cu atît i se părea mai mare poetul ei. Seara deschideau ferestruica odăii, și, privind la stelele ce se aprindeau de-asupra fănărelor gării vecine, ea îl silea să-i spuie și să-i răspuie vestita-i tiradă:

„Și 'n dragoste eu cred, cum cred în Dumnezeu!..“

Și era atît de bine!

Din nenorocire, lucrul ăsta nu ținu mult.

Prea rămăsese nepăsător bărbatul, și nu-i urmărise de loc. Ce vreți? *Omul acela* era filozof. Odată ce nevasta îi plecase, el închisese binișor porțița căsuței lui înverzită ca o oază, și se puse, liniștit, să-și îngrijească de trandafiri, gândind cu mulțumire că aceștia cel puțin, cum erau bine legați de pământ prin rădăcinile lor lungi, nu puteau să-l părăsească. Îndrăgostiții noștri, ne mai avînd dar la ce să le fie frică, s'au întors la Paris, și, odată cu aceasta, femeii i se păru că poetul ei se schimbase. Fuga, temerile să nu fie prinși, alarmele veșnice, toate lucrurile acestea cari le ațîțau dragostea, apuseseră; dînsa începù să înțeleagă, să vadă lămurit. De altfel, omul, de care își legase viața, se da cîte puțin pe față în fiecare clipă, amestecîndu-se în toate nimicurile gospodăriei lor mici și burghezești, în nimicurile vieței de toate zilele.

Ce bruma mai rămăsese în sufletul lui din simțirile gingașe, curate și eroice, el le împărăștia în versuri, fără să-și mai oprească ceva pentru dînsul. Era mic la suflet, egoist, și mai cu seamă foarte sgîrcit, lucru ce dragostea nu poate ierta. În afară de asta își

mai tăiașe și mustățile, și-i sta rău. Ce deosebire între cel de acum, și între întunecatul, încrețitul cu drotul, cum îl văzuse ea în seara când îi miorlăise „Crezul“, între lumînările celor două candelabre. Silit, din pricina ei, să stee în casă, se lăsă în voia tuturor apucăturilor lui, dintre care cea mai mare era că se credea bolnav. Cred bine: făcînd mereu pe ofticosul, sfîrșești să crezi că ești cu adevărat! Poetul Amaury trăia numai cu ceaiuri, se'nfășura în cataplazme, și-și încărcă mesele de farfurii și sticle cu doctorii. Cîtăva vreme biata femeie luă în serios slujba ei de îngrijitoare. Supunerea aceasta ierta întru cîtva greșeala ce făcuse, și dădea vieței ei un scop. Dar obosi repede. Închisă în odaia cu aerul înăbușitor, în care poetul se'nfășura'n flanele, dînsa începù să gîndească, fără voie, la grădinița ei plină de mirezme, în care grădinarul, omul bun văzut de departe, în mijlocul tufelor și straturilor de flori, i se părea simplu, duios, cu inima largă, pe cît de mofturos și egoist era celalalt.....

Până 'ntr'o lună ajunsese să-și iubească bărbatul, și ținea la el cu tot dinadinsul, — nu cu o

iubire născută din obișnuință, ci cu o dragoste adevărată. Odată îi scrisese o scrisoare lungă, înflăcărată, în care își arăta căința. El nu-i răspunse. Atunci începù să-i trimeată scrisoare peste scrisoare, să se umilească, să se roage de iertare, spunînd că era mai bucuroasă să moară decît să trăiască înainte cu acest om. Acum era rîndul amantului să fie numit „acest om“. Frumos era că, închipuindu-și pe poet încă amoretat de dînsa, se ascundea ca să scrie bărbatului; și cerînd iertare acestui din urmă, ducea frica amantului.

„Doamne ferește, n'o să mă lase să plec“ gîndea ea.

Așa, după atîte rugăminți, cînd căpătă, în-sfîrșit, iertarea, și cînd grădinarul, — nu vă spuneam eu că era filozof? — promise să o ia înapoi, întoarcerea la gospodăria ei trecù prin toate peripețiile tainice și dramatice ale unei fugi. Da, făcù pe bărbatu-său să o răpească. Aceasta îi fu cea din urmă plăcere de femeie vinovată. Într'o seară, pe cînd, plictisit de traiul ce ducea și mîndru că-i crescuseră mustățile, ieșise în lume să-și declame „Crezul dragostei“, ea sări în trăsura de la capătul străzii, în care bătrînul

ei bărbat o aştepta, şi se întoarse astfel în grădiniţa din Auteuil, vindecată pentru vecie de năzuinţa de-a fi nevasta unui visător... Dreptu-i că şi idolul ei era aşa de puţin poet!

TRANSTEVERINA.

III

TRANSTEVERINA

Piesa se sfîrșise. În vreme ce privitorii, mișcați în chip deosebit unii de alții, se repezeau afară, ondulînd în lumina felinarelor, pe marele peron al teatrului, cîțiva prieteni, printre cari eram și eu, așteptam pe poet la ușa de ieșire a artiștilor, ca să-l felicităm. Opera lui nu plăcuse cine știe cît. Prea puternică pentru închipuirea sfioasă și de rînd a publicului de acum, ea întrecea cadrul scenei, marginele regulelor și a libertăților îngăduite. Critica cîrcioașe își dăduse cuvîntul: „Ce scrisese poetul nu era teatru“!... și flecarii bulevardului se răzbunau de emoția ce le strecurase, în suflet, versurile fermecătoare, strigînd mereu că: „Piesa nu făcea un ban!..“ Noi însă eram mîndri de prietenul nostru, care îndrăznișe să arunce în vîrtejuri, din

bogăția stupului său, frumoasele rime de aur ce răsunau împrejurul soarelui trecător și ucigător al rampei, dînd ființe mari ca suflet, ființe în carne și oase, fără să se îngrijească nici de optica teatrului de astăzi, nici de binoclurile aburite, nici de ochii răuvoitorilor.

Poetul își făcù loc printre mașiniști, pompieri și figuranți, și se apropiâ de noi, cu trupul lui înalt plecat înainte, înfrigurat, cu gulerul ridicat peste barba rară și părul lung ce începuse să încărunțească. Părea mîhnit. Aplauzele clicei tocmite a teatrului, și ale cîtorva literați, strînși, într'un colț al sălei, îi preziceau spectatori aleși, dar rari, un număr foarte mic de reprezentații, afișul prea repede schimbat, fără ca numele lui să aibă vremea să se facă cunoscut. Cînd ai muncit două zeci de ani în șir, cînd ești în plină putere a talentului tău și-a vrîstei, îndărătnicia publicului de a te înțelege, te desgustă, te desnădăjduște. Ajungi să-ți zici: „Poate că au dreptate“. Ți-e frică, nu mai pricepi nimic... Strigătele noastre de admirație, strîngerile căduroase de mîni ce i le dasem, îl mai întări puțin: „Spuneți-mi drept? Credeți că piesa e bună?... E adevărat că am pus

într'însa tot ce-am putut da". Și, îngrijat, strângea în mînile înfierbîntate de friguri pe ale noastre; ochii lui plini de lacrimi căutau o privire sinceră și liniștitoare. Era ruga plină de chin a bolnavului, care întrebă pe doctor: „Așa-i că n'o să mor?“ Nu, poete, nu vei muri. Operetele și feeriile cari au sute de reprezentatii, cu mii de privitori, vor fi uitate de mult, apuse cu cel din urmă afiș al lor, în vreme ce opera ta va rămîne mereu tînără și plină de viață...

Pe cînd, mergînd pe trotuarul pustiu, noi îl înbărbătam, îi ziceam să nădăjduiască, un glas puternic de contralto isbucni în mijlocul nostru, cu o vorbire stricată de accentul italianesc:

„Ei, artistule, destulă *puegie*... Hai să mîncăm *estufato*!...“

În aceeași vreme, o doamnă groasă, învălită într'un șal cu pătrate roșii și cu glugă, își petrecu brațul pe supt acel al prietenului nostru, cu o smuncitură atît de grosolană, atît de asupritoare, că și mișcările și fața prietenului nostru se schimbară pe dată.

„Nevastă-mea“, ne spuse el; apoi, întorcîndu-se spre dînsa, cu un zîmbet șovăitor:

„Dacă i-am lua cu noi să le arătăm cum gătești tu *estufato*?“

Stăpînită de mîndria ei de bucătăriță, italianca se învoi cu destulă bună voință să ne primească, și iată-ne plecați, vreo cinci-șase, cu dîșii, să mergem pe dealurile Montmartrelui, unde locuiau, să mîncăm stufat cu carne.

Mărturisesc că doream oarecum să cunosc gospodăria acestui artist. De la căsătoria lui prietenul nostru trăia foarte retras, mai toată vremea la țară; dar ceeace știam despre viața lui mă făcea și mai curios. Cu cinci-sprezece ani în urmă, în plină fierbere a închipuirii lui romantice, poetul întîlnise, în împrejurimile Romei, o fată de toată frumusețea, și se în dragostî de ea. Maria Assunta locuia cu tatăl ei și cu'n întreg furnicar de frați și surori, într'una din căsuțele mici din Transtever, căsuțe ce-și au temeliile scăldate de Tibru, iar pe valurile lui o barcă veche, de pescuit, priponită de zid. Într'o zi zări pe italianca aceasta frumoasă, cu picioarele goale în nisip, în rochia ei roșie, cu faldurile lipite de trup, cu mînicile de pînză cafenie ridicate până la

umeri, culegînd țipari, dintr'o plasă mare ce șurluia de apă.

Scoicile sclipitoare de prin ochiurile pline de apă, valurile aurite, fusta roșie ca focul, ochii ei frumoși, negri, adînci și gînditori, a căror farmec se întuneca de prea marea lumină de prin prejur, lovire cam grosolan pe artist, ca cuperta unei romanțe în geamul unui editor de muzică...

Din întîmplare inima fetei nu era dată, căci nu iubise pe nimeni încă afară de un motan șiret și roșcat, mare pescuitor de țipari... și dînsul, și care își sbîrlea părul de cîteori s'apropia cineva de stăpîna lui.

Îndrăgostitul nostru izbuti să îmblînzească pe toți ai casei, pe oameni ca și pe dobitoace, făcî nunta la Sfînta Maria a Transteverului, și aduse în Franța pe frumoasa Assunta, dinpreună cu motanul — *cato* al ei.

Ah, *povero!* ceeace trebuia să mai aducă de-asemenea, era și o rază de soare de acolo, o fâșie de cer albastru, ciudățenia îmbrăcăminteii, trestile Tibrului, și plasele mari de prins pește din Ponte Rotto, — însfîrșit toată privilegiștea, dinpreună cu chipul fetei.

Atunci n'ar fi suferit grozava desamăgire cînd, după ce își așeză gospodăria lui mică, în cîteva odăiți din catul al patrulea al unei case din vîrfurile Montmartrului, își văzù pe frumoasa Transteverină împopoțonată într'o rochie de crinolină, cu volane, și'n cap c'o pălărie pariziană, care, bălăbănindu-se mereu pe grămada cozilor grele, părea uitată acolo la voia întîmplării.

Supt lumina grozav de rece a cerurilor ce acopăr Parisul, nenorocitul își dete repede seama că femeia lui era proastă, proastă fără de pereche. În undele de catifea ale ochilor ei frumoși, negri, pierduți în visări nesfîrșite, nu se strecura nici o idee. Ei străluceau dobitocește, în tihna mistuirii, răsfrîngînd frumos lumina zilei, — atîta tot. În afară de asta doamna era grosolană, avea apucături țărănești, și, deprinsă să mîie, dintr'o 'nvîrtitură de mîină, toate viețuitoarele colibii ei, cea mai mică împotrivire îi pricinuia furii grozave.

Cine i-ar fi putut spune că gura frumoasă care, cît sta închisă, lua cea mai curată formă a chipurilor antice, se lărgea deodată lăsînd să țîșnească dintr'însa șuvoaie re-

pezi de înjurături?.... Fără de nici un respect pentru ea sau pentru dînsul, îi căuta pricini de ceartă, îi făcea scene groaznice de gelozie, țipînd tare, în stradă sau chiar în teatru. Și, ca culme, n'avea nici un simț pentru lucrurile artistice, și nici o pricepere în ce privește meseria bărbatului ei, limba sau obiceiurile noastre,—nimic. Puțina franțuzească, pe care o învățase, nu-i slujì la alta decît să uite italieneasca, ajungînd să-și alcătuiască un fel de miș-maș, care te făcea să rîzi cu lacrimi. Fi-rește că această poveste de dragoste, care începuse ca un poem de Lamartine, se sfîrși ca un roman de Champfleury... După ce făcù nenumărate încercări să-i mai poleiască sălbăticia, poetul văzù bine că trebuia să-și mute gîndul dela lucrul ăsta. Fiind cinstit, nevrînd s'o părăsească, poate îndrăgostit încă de dînsa, hotărî să se închidă în casă, să nu mai vadă pe nimeni, și să lucreze în schimb cît mai mult. Puținii prietini, pe cari îi primea, băgară de seamă că-l stinghereau și nu se mai duseră pe la el. Așa trăia de cincisprezece ani, zăvorît în căsnicia lui ca într'o cușcă de leproși.

Gîndind mereu la traiul lor ticălos, priveam cum mergea înaintea mea această ciudată pereche: El înalt, plăpînd, puțin încovoiat; ea încălată, vînjoasă, îndreptîndu-și șalul care o necăjea, cu umerii, mergînd slobodă ca un bărbat. Era destul de veselă, vorbea tare, și din vreme în vreme se'ntorcea să se uite dacă îi urmăm, strigînd pe nume, în gura mare, pe cei dintre noi pe care îi cunoștea, făcând mișcări largi ca și cum ar fi tras cu otgonul o barcă, pe Tibru. Ajunși acasă la ei, portarul, furios, că vedea intrînd la un ceas atît de înnaintat o întreagă ceată sgomotoasă, nu vroia să ne lase să ne urcăm. Și o ceartă grozavă isbucni, în scară, între el și italiancă. Noi, înșirați pe treptele ce se'ntorceau ca'ntr'un culbec, de abea luminați de gazul ce se sfirșea, așteptam, stingheriți, nenorociți, neștiind dacă nu cumva nu era mai bine să plecăm.

„Hai, suiți repede!“ ne șopti poetul, și noi îl urmarăm tăcuți, în vreme ce, lăsată peste rampa ce tremura de greutatea și furia ei, italianca împrăștia un întreg potop de ocări în cari blestemele țării ei se întreceau cu ocările mahalalelor mărginașe ale orașului.

Ce întoarcere pentru poetul care mișcase tot Parisul artistic, și care păstra încă în ochii înfrigurați, ceva din strălucirea întâii lui reprezentații. Ce întoarcere umilită la viața de toate zilele!...

Numai în salonașul lui, în apropierea focului, se topi gheața pricinuită de această neghioabă înprejurare; și, în curînd nici n'am mai fi gîndit la dînsa, dacă n'am fi auzit răsunînd glasul și hohotele de rîs ale *signorei* ce povestea slujnicei, cum scărmanase dînsa pe *chulato* cela!...

După ce se pregăti mîncarea și se puse masa, ea se așeză în mijlocul nostru; fără șal, fără pălărie, nici voal, o putui privi în voie. Nu mai era de loc frumoasă. Fața pătrată, bărbia largă, îngroșată, părul cărunț și aspru, și mai cu seamă tăietura grosolană a gurii se deosibea în chip ciudat de veșnica și ștearsa visare a ochilor. Cu coatele pe masă, familiară și greoaie, se amesteca în vorbă fără să piardă o clipă farfuria din ochi. Drept deasupra capului ei, mîndru, printre melancolicile vechituri ale salonului, se deslușea din umbră un portret mare, iscălit de un

nume vestit: era Maria Assunta, la douăzeci de ani. Culoarea roșie înfocată a rochiei, albulăptos al pieptului, strălucirea aurului giuvaerilor multe și false, scotea, în chip măreț, sclipirea feței poleite de soare, întunerecul catifelat al părului des, adus jos pe frunte, și pe care un puf aproape nevăzut îl lega de linia fermecătoare și dreaptă a sprincenelor.

Cum se putuse oare ca un asemenea izvor de viață și de frumusețe să se schimbe până 'ntr'atîta?

Și, în vreme ce Transteverina vorbea, cercetam privirea adîncă și dulce de pe pînză.

Căldura mesei o adusese în toane bune. Ca să-și înveselească poetul, căruia, neisbîndă amestecată de glorie îi strîngea îndoita inima, îl plesnea cu palmele în spate, rîdea cu gura plină, spunînd, în limba ei caraghioasă, că nu făcea să-și lovească fruntea de *Campanile del domo* pentru un așa de puțin lucru.

„Nu-i adevărat *il cato*?“ adăogă ea întorcîndu-se către motanul bătrîn, chircit de reumatisme, care torcea în fața focului. Apoi, deodată, în mijlocul unei convorbiri atrăgă-

toare, țipa bărbatului ei, cu un glas prostese și grosolan, ca o lovitură de pistol:

„Ei! artistule..., *la lampo qui filo!*“

Nenorocitul, se oprea repede, ca să potrivească lampa, supus, umilit, numai să înlătore cearta de care se temea și de care totuși nu putu să scape.

Întorcându-ne dela teatru ne oprirăm la *Maison d'or*, să cumpărăm o sticlă cu vin vechiu, ca să avem cu ce uda *estufato*.

Tot drumul, Maria Assunta o purtase cu sfințenie supt șal, și, la sosire, o așezase pe masă, unde o privea cu duioșie, căci Romanelor le place vinul bun. Temându-se de zăpăceala bărbatului ei, și de brațele lui cele lungi, îi și spusese de două-trei ori:

„Păzește *boteglia*..., ai s'o spargi“.

Și, însfîrșit, ducându-se în bucătărie să toarne în farfurie, ea singură, faimosul *estufato*, îi mai strigă încă o dată:

„Vezi, ochii în patru la *boteglia*“!

Din nenorocire, îndată ce femeia nu mai fu de față, poetul căută să se folosească de prilej și să vorbească de artă, de teatru, de izbînzii, așa de slobod, cu atîta bogăție de

cuvinte și vioiciune, că... hait!... La o mișcare mai largă decât celelalte, iată sticla minunată în mijlocul salonului, în mii de țândări.

Niciodată n'am văzut o tresărire ca aceea a prietenului nostru. Se oprì scurt, galben ca moartea... În aceeași clipă contraltul Assuntei izbucni în odaia vecină, și italianca se ivi în ușă, roșie de căldura plitei, cu ochii înfocați, cu buza umflată de furie:

„*Boteglia!*“ strigă dînsa cu un glas îngrozitor.

Atunci, sfios, el se plecâ la urechea mea:

„Spune că ai spart-o tu...“

Și nenorocitului îi era atît de frică, încît, simțeam cum îi tremura, supt masă, picioarele lungi.

O CĂSNICIE DE CÂNTĂREȚI

IV

O CĂSNICIE DE CÂNTĂREȚI

Cum să nu se fi iubit, cînd erau frumoși și vestiți amîndoi, cînd cîntau în aceleași piese, și cînd trăiau în fiecare seară, cît țineau cele cinci acte, aceeași viață mincinoasă și învăpăiată! Cu focul nu te poți juca fără să n'o pățești. Nu-și puteau spune, de douăzeci de ori pe lună, în suspinele flautului și tremurările vioarei: „Te iubesc“! fără să nu cadă prinși în chiar lațul glasului lor. În învăluirea atîtor armonii, în neașteptatele înfiorări ale ritmului, supt farmecul minunatelor costume și decoruri, sfîrșiră la urmă urmei să se 'ndrăgească de-a-binele. Patima le venea, în valuri, prin fereastra, pe care Elsa și Lohengrin o deschideau în larg, în noaptea înfiorată de șoapte și lumină:

O vină de respiră mireazma 'nbătătoare!...

Ea li se strecura printre coloanele albe ale balconului, în care Romeo și Julieta întîrzia până'n revărsatul zorilor:

Iubite — nu sînt zorii și nu e ciocîrlia!...

Și, furișînd-se, sosea să alinte pe Faust și pe Margareta, în sclipirea razei de lună ce se furișa, printre împletitura ederei și-a trandafirilor înfloriți, la obloanele odăiții:

O! lasă-mă în taină să te privesc mereu!

Curînd, întreg Parisul află taina dragostei lor, și le-o urmărea. Erau curiozitatea tuturor, oamenii veneau să se minuneze de aceste două stele care lunecau din una către alta, pe cerul muzical al operei. În sfîrșit, într'o seară, după o chemare înfocată, și după ce cortina se lăsă, despărțind sala ce vuia de aplauze, de scena semănată de buchete, pe scîndurile căreia rochia albă a Julietei se tîra peste cameliile răvășite, cei doi cîntăreți fură cuprinși de un avînt fără de margini, ca și cum dragostea lor ușurată de până acum nu așteptase decît o mare izbîndă ca să se dea pe față. Își strînseră mînele, și supt urările depărtate și îndărătnice ale sălei, își jurară dragoste. Cele două stele se uniră.

După ce se luară, cîtăva vreme nu mai ieșiră pe scenă. Apoi, cînd li se sfîrși concediul, cîntară împreună în aceeași piesă. Seara aceea fu ca o descoperire. Până atunci, dintre cei doi cîntăreți, bărbatul avusese înțaietatea. Mai în vrîstă, deprins mai bine cu publicul, căruia îi cunoștea slăbiciunile, gusturile, ținea supt farmecul glasului său stalurile și lojile. Alătura de el femeia nu părea decît o elevă cu daruri minunate —, făgăduința unui geniu viitor; glasul ei prea tînăr, avea ascuțimi ca și umerii puțin cam slabi și gingași. Așa că la întoarcere, cînd ea luă unul din rolurile de altă-dată, și cînd glasul plin, cald și mlădios, se revărsă, dela cele dintăi note, limpede ca apa unui izvor viu, sala fu cuprinsă de farmecul unei mirări atît de mari, încît ascultătorii o urmăreau numai pe ea. Pentru cîntăreață aceasta fu una dintre zilele fericite în care aerul ce te învăluie se face curat, ușor, tremurător, spre a-ți aduce toate razele, toate mulțumirile izbînzii. Cît privește pe bărbatul ei, mai că-l uitaseră să-l aplaude; și cum toate strălucirile aruncă o umbră adîncă împrejurul lor, el se trezi

nici mai mult, nici mai puțin, ca un figurant, în colțul cel mai întunecat al scenei.

La dreptul, patima care înflăcărase jocul cîntăreței, și glasul ei fermecător și dulce, dînsul i-o vărsase în suflet. El îi puneă văpăi în ochi; — gîndul acesta trebuia să-l facă mîndru; dar mîndria comediantului fu mai puternică. La sfîrșitul reprezentației chemă pe șeful *clicei*, tocmită să aplaude, și-i trase o ocară bună: nu-i luase în seamă intrările, ieșirele, uitase să-l cheme, cum trebuia în actul al treilea. — Avea să se plîngă directorului...

Ei! putea el să se plîngă cît vroia, putea clica să-și rupă palmele, bunavoința publicului rămase îndreptată numai către nevasta lui. Ea avu un șir de roluri fericite, potrivite talentului, frumuseții ei, și'n cari se arăta cu liniștea femeii de lume ce intră într'un bal, acoperită de podoabe și culori ce o prind, încredințată de mai 'nainte c'o să placă. La fiecare nouă reprezentație, bărbatul se arăta mîhnit, nervos, supărăcios. I se părea că-i furase izbînda care trecea mereu dela el la dînsa, fără să i se mai întoarcă. Multă vreme căută să ascundă, și mai cu seamă nevastei lui,

această suferință ce nu se putea mărturisi, dar, într'o seară, pe cînd ea își suia scările lojei, ținîndu-și cu amîndouă mînele rochia încărcată de buchete, și cînd, încîntată de felul cum fusese sărbătorită, îi spuse cu glasul înnăbușit de bucurie: „Astăzi avem o sală frumoasă!“ el îi răspunse cu atîta ironie și amăreală: „Găsești?“ că femeia înțelese dintr'odată adevărul...

Bărbatul era cuprins de gelozie! — nu de gelozia unui amant care vrea ca femeia lui să fie frumoasă numai pentru el singur, ci de gelozia rece, sălbatecă, împietrită a artistului. Cîteodată, la sfîrșitul unei arii, cînd dînsa se oprea să culeagă strigătele nenumărate de bravo ce se revărsau din toate mîinile întinse, el lua o față nepăsătoare, iar ochii lui păreau că spune privitorilor: „Cînd veți sfîrși de aplaudat o să cînt și eu“.

Ah! acel care a gustat odată din dulceața aplauzelor, cari vuiesc ca răpăitul grindinei, și cari răsună atît de dulce în sală și 'nculise, nu se mai poate lipsi de ele! Marii comediani nu mor nici de boală, nici de bătrînețe; ei încetează de-a mai fi, cînd nu mai sînt aplaudați. În fața nepăsării publicului,

cîntărețul nostru fu cuprins de o adevărată desnădejde. Slăbea, se făcuse hărtăgos, răutăcios. Degeaba căuta să judece, să privească fățiș răul lui fără de leac, degeaba își zicea 'nainte de a intra în scenă:

„ — Ce Dumnezeu, e doar femeia mea...
Și o iubesc!“

Dar între decorurile mincinoase ale teatrului, simțimîntul adevărat se topea. Iubea încă pe femeie, dar disprețuia pe cîntăreață. Ea băgase bine de seamă lucrul acesta, și căuta să-i potolească părerile de rău, îngrijindu-l ca pe un bolnav. Întăi căută să-și micșoreze izbînda, înfrînîndu-și glasul, mijloacele prin cari o cucerea; dar hotărîrile i se topeau în fața rampei ca și acele ale bărbatului ei. Talentul, de sine stătător, îi biruia voința. Atunci se umili, se făcù mică în fața lui. Îi cerea sfaturi: dacă o găsea bine, dacă înțelesese cum se cade rolul...

Firește, celalalt nu era mulțumit niciodată. Cu aerul unui om cum se cade, cu acel glas de prietenie falsă, pe care îl au actorii între ei, îi spunea, în serile în cari era mai bine:

„Bagă de seamă, fetițo... partea asta nu prea merge... ai rămas pe loc.“

Alteori vroia s'o oprească să mai cînte :

— Ar trebui să deschizi ochii, te sleiești... prea muncești din cale afară... Nu-ți răvăși talentul... Știi una? N'ar strica să-ți iei un concediu...

Ajungea până la josnicii. Îi spunea că-i răgușită, că nu-i în voce. Sau dădea prilej la certuri de comediant de rînd :

„Ai prins prea repede finalul duetului... mi-ai ucis efectul... parcă faci într'adins.“

Și nu înțelegea, nenorocitul! că el era acela care îi stinghiera jocul, grăbind replicile ca să-i împiedice aplauzele, și, în dorința de a pune iarăși stăpînire pe public, sta numai în fața scenei, lăsîndu-și femeia să cînte în planul al doilea. Dînsa îl iubea prea mult și nu se plîngea. De altfel, triumful te face îngăduitor, așa că, în fiecare seară, izbînda ei o făcea să iasă din umbra în care încerca să se șteargă, să se ascundă, și să se arate, biruitoare, în plină lumină. La teatru băgară iute de seamă gelozia lui, și camarazii începură să petreacă pe socoteala lui. Îl acopereau de laude asupra talentului nevestei, îi arătau gazeta cu articolul asupra reprezentației

din ajun, în care, după patru coloane întregi hărăzite „stelei“, critica îngăduia câteva rînduri și renumelui aproape stins al bărbatului. Într'o zi, după ce citise unul din aceste articole, intră, furios, cu jurnalul desfăcut, în loja femeii lui, și-i spuse, galbăn de mînie:

„Ce, ăsta care scrie ți-a fost amant?“. Ajunsesse și aici. Astfel femeia sărbătorită, pizmuită, al cărui nume scris cu litere mari, se citea în toate colțurile Parisului, și-al căreia chip era pus în vitrine, pe etichetele mici și aurite ale cofetarilor și parfumiștilor, ca un semn de noroc, femeia aceasta era nenorocită, ducea traiul cel mai trist și mai umilit. Ea nu îndrăznea să mai deschidă un jurnal de frică să nu mai găsească vreo laudă, și uda cu lacrimi florile ce i se aruncau și pe care le lăsa să se veștejească, într'un colț al lojii, spre a nu mai prelungi, și acasă, amintirea crudă a serilor ei triumfătoare. Vroî chiar să iasă din teatru, dar dînsul o oprî:

„O să se spună că eu te-am silit să pleci.“

Și chinul îngrozitor urma înainte, pentru amîndoi. Într'o seară, la întăia reprezentație a unei opere, cîntăreața tocmai trebuia să

intre în scenă, cînd, cineva îi spuse: „Ține-te bine... astă seară o să te fluiere“. Asta o făcù să rîdă. S'o flueire pe ea? Și pentru ce, mă rog!... Tocmai pe ea, care n'avea decît simpatii, care trăia în afară de or'ce intrigă! Cu toate acestea era foarte adevărat. În mijlocul piesei, într'un duet mare ce-l avea cu bărbatul ei, în clipa în care glasul fermecător, ridicat la cea mai mare înălțime a registrului, sfîrșia partea într'un șir de note egale și curate ca mărgăritarele rotunde dintr'un șirag, un val de șuerături o oprì scurt. Sala era tot atît de mirată, de mișcată ca și dînsa. Răsuflarea privitorilor părea curmată, innăbușită în piepturi ca și cîntecul pe care dînsa nu-l putuse sfîrși. Deodată un gînd nebun, înfiorător, îi străbătù mintea... El era singur în scenă, în fața ei. Îl privì țintă, și văzù săgetîndu-i, prin ochii luminoși, fulgerul unui zîmbet răutăcios. Biata femeie înțelese. Suspinurile o innăbușeau. Nu putù decît să izbucească în lacrimi și să fugă, ca orbită, în îngrămădeala culiselor...

Bărbatu-său i-o făcuse!

O NEÎNTELEGERE

V

O NEÎNTELEGERE

Ce spune nevasta

Ce are? De ce-i supărat? Nu pot înțelege. Am încercat totul să-l fac fericit... Doamne, Doamne! Nu spun că'n loc de-un poet nu mi-ar fi plăcut mai bine să iau un notar, un avocat, un om serios, mai la el acasă; dar, în sfârșit, așa cum era, îmi plăcea. Găseam că-i puțin cam sărit din minți, dar cu toate astea era drăguț, și bine crescut; apoi mai avea și ceva avere, și credeam că, odată însurat, poezia n'o să-l împiedice să-și găsească o slujbă, lucru ce ne-ar fi priit atît de bine. În vremea aceea și eu îi eram pe plac. Cînd venea să mă vadă, la mătușă-mea, la țară, nu găsea cuvinte destule să laude regula și orînduiala din căsuța noastră, curată ca o mănăstire. „Ce frumos e!...” spunea dînsul. Și rîdea,

Ce spune bărbatul

Gîndisem la tot, îmi luasem toate măsurile.

Nu vroiam să iau o pariziană, pentrucă de parizience îmi era frică. Nici o femeie bogată n'aș fi vrut, să-mi aducă pe cap un șir de îndatoriri. Îmi era teamă de asemenea să intru într'o familie, — acest lanț grozav de simțiminte burghezești, cari te coprind, te micșorează, și te înnăbușă. Femeia mea era tocmai ființa ce visasem. Îmi spuneam: „O să-mi datorească mie totul.“ Ce bucurie aveam să-i înviorez sufletul neștiutor de tot ce e frumos, să-i vârs în inima curată înflăcărarea, nădejdlile mele, în sfîrșit, să dau viață statuii acestia!

Și'ntr'adevăr semăna unei statui, așa cum era, cu ochii mari, cumiști și liniștiți, cu pro-

Ce spune nevasta

mă boteza cu tot felul de nume, luate de prin poemele și romanele ce citise. Mărturisesc că lucrul acesta mă cam stingherea; l-aș fi vrut mai la locul lui. Dar numai după ce ne-am luat, după ce ne-am așezat la Paris, am simțit deosebirea dintre firile noastre.

Eu, care risasem o casă bine îngrijită, aerisită și curățică, l-am văzut deodată cărăbănind în odăi mobile nefolositoare, ieșite din modă, năclăite de praf, îmbrăcate în stofe șterse și vechi... Și aceasta se 'ntîmpla în toate. Închipuiți-vă că m'a făcut să arunc în pod un foarte frumos ceasornic de pe vremea Imperiului, pe care mi-l dăduse mătușica, și niște tablouri rare, încadrate, căpătate de pe la prietenele mele din pension. Toate astea i se păreau spăimîntătoare. Și-acum mă'ntreb încă: pentru ce? Căci, la urma urmei, odaia lui de lucru era ticsită de pînze vechi și afumate, de statui la care îmi era rușine să privesc, de antice știrbite, bune de svîrlit, de candelabre colite, de vase cari curgeau, de cești despărechete. Alătura de clavirul meu frumos

Ce spune bărbatul

filul grecesc și-atît de regulat, cu trăsăturile de abia statornicite și aspre, dar îndulcite de frăgezimea obrazului tînăr, de puful rumen, și de umbra părului ridicat. Mai adăogați și-un ușor accent provincial care mă încînta, pe care-l ascultam cu ochii închiși, ca pe o amintire fericită din copilărie, ca pe ecoul unei vieți liniștite, trăită într'un colț depărtat și atît de necunoscut! Și n'o să mă credeți dacă v'aș spune că astăzi accentul acesta mi-i ne-suferit!... Dar atunci aveam în suflet încrederea. Iubeam, eram fericit, nădăjduiam chiar să fiu și mai mult încă. Plin de patimă pentru muncă, începusem, îndată ce m'am însurat, un nou poem, și serile, îi citeam ce scrisesem ziua. Vroiam s'o fac să intre în viața mea. La început îmi spunea: „E drăguț“.... și-i eram recunoscător de această bunăvoință copilărească, nădăjduind că, cu vremea, o să înțeleagă mai bine care era temeiul vieții mele.

Nefericita, cît trebuie s'o fi chinuit! După ce-i citeam versurile, i le deslușeam, căutînd, în ochii ei frumoși și mirați, scăpărarea de lu-

Ce spune nevasta

de palisandru, el așezase un altul mic, urît, fără clape, căruia îi lipsea jumătate din note, și atît de hodorogit, că de abia îl mai auzeai. Îmi ziceam în mine: „Ei comedie! artiștii, după cum văd, sînt puțin cam țicniți . . . Dînsul ține numai la lucruri netrebuincioase, disprețuiește tot ce-i poate sluji“.

Cînd i-am văzut prietenii, oamenii ce primea, a fost și mai și. Îi veneau indivizi cu părul lung, cu bărbi mari, rău pieptănați, rău îmbrăcați, cari nu se sfiau deloc să fumeze în fața mea, să-și spuie ideile, atît de deosebite de ale mele, încît îmi făcea rău să le ascult. Cuvinte și fraze umflate; nimic firesc, nimica simplu. Și 'n afară de asta, nici o creștere: puteai să-i poștești la masă de douăzeci de ori, nu-ți făcea o vizită, o politeță cît de mică. Nici măcar o carte de vizită, o bomboană la anul nou. Nimic . . . Unii dintre domnii ăștia erau însurați și veneau cu nevestele. Făcea să le vezi. În fiecare zi, rochii de toată frumusețea, cum, mulțumesc lui Dumnezeu, n'oiu purta în viața mea. Și atît de rău, atît de fără

Ce spune bărbatul

mină ce așteptam, și pe care mi se părea mereu că o zăresc. O sileam să-mi dea părerea și treceam asupra prostiilor, ca să mă opresc numai la ceea ce întâmplarea îi însuflase bun.

Cît doream de mult să fac din ea adevărata mea nevastă, o nevastă de artist.... Ași! Nu înțelegea nimic. Degeaba îi citeam din poezii cei mari, din cei mai puternici, din cei mai duiosî, — rimele de aur ale poemelor de dragoste cădeau în fața ei cu plictiseala și răceala unei ploii repezi. Îmi amintesc că, odată, citeam *Noaptea de Octombrie*; îmi curmă cititul să mă întrebe ceva mai serios. Atunci am încercat să o fac să 'nțeleagă că nimic nu era mai serios pe lume ca poezia, ce-i însuși sucui vieții, și care plutește de-asupra ei ca o lumină tremurătoare ale cării cuvinte, gînduri, se înalță și se îndumnezeiesc. Vai, ce zîmbet desprețuitor fluturâ pe buzele ei frumoase, și ce privire de milă îmi aruncă!... S'ar fi zis că ascultase vorbind pe-un copil sau pe un nebun.

Ce spune nevasta

nici un gust îmbrăcate! Purtau părul buclat fuste cu coadă, ba aveau și talente pe care le arătau cu sfruntare. Unele cântau ca niște actrițe; cântau la pian ca niște maiștri; și vorbeau despre toate, ca bărbații. Vă întreb: se face lucrul ăsta? Femeilor serioase li se poate îngădui, după ce se mărită, să se gîndească la altceva decît la gospodăria lor? Tocmai lucrul acesta mă încercam să-l fac să înțeleagă pe bărbatul meu, care era mîhnit că lăsam în părăsire muzica. Muzica e bună cînd ești fetiță și cînd n'ai ceva mai bun de făcut. Dar la dreptul vorbind: ar fi fost caraghios să mă așez în fiecare zi să cînt la pian.

A! știu bine. Marea lui supărare e că am vrut să-l smulg dintre oamenii aceștia atît de primejdioși pentru dînsul. „Mi-ai îndepărtat pe toți prietenii“, îmi bănuia adeseori. Da, am făcut-o, și nu mă căiesc. Indivizii ăștia mi l-ar fi înnebunit cu totul. Uneori, după ce se despărteau, își petrecea nopțile rimînd, plimbîndu-se în lung și `n larg, vorbind tare. Parcă nu era destul de ciudat, de original și

Ce spune bărbatul

Cîtă putere, cîte cuvinte n'am cheltuit zadarnic! Cu nimic nu ieșeam la capăt. Mă loveam necurmat de ceea ce dînsa numea bun simț, — scăparea veșnică a sufletelor seci și a spiritelor înguste. Și nu numai poezia o plietisea. Înainte de a ne lua o credeam muzicantă. Dînsa părea că înțelege bucățile ce cînta, bucățile învățate cu profesorul. De abia se mărită, închise pianul și se lăsă de muzică.... Cunoașteți ceva mai trist decît părăsirea de către o femeie tînără a tot ce era mai plăcut în ea ca fată? Replica dată, rolul sfîrșit, — nevinovata își leapădă costumul! Tot ce făcuse, — însăilarea atîtor mici talente, atîtor zîmbete frumoase, și elegante trecătoare — erau înjghebate numai în vederea măritişului.

La nevastă-mea schimbarea a fost fulgerătoare. Nădăjduisem la început că gustul, pe care nu-l puteam da, priceperea în ale artei, înțelegerea lucrurilor frumoase, o să i se deștepte fără voia ei, în acest încîntător Paris, în care ochii, spiritul, și se subțiază fără să-ți dai seama.

Ce spune nevasta

așa; mai trebuia să vie și dînșii să-l înfierbînte!
Cîte mofturi, cîte năzăriri, nu i-am răbdat!
Intra fără de veste în odaia mea și-mi striga:
„Hai, ia-ți pălăria... repede... mergem la
țară“. Trebuia să las toate baltă, lucrul,
gospodăria, să luăm trăsuri, trenul, să chel-
tuim o mulțime de parale! Și eu care nu
mă gîndeam decît cum să economisesc banul!
Căci, la urma urmei, dintr'un venit de cinspre-
zece mii de franci nu poți face, la Paris,
pe bogatul, și nu poți strînge avere pentru
copii. La început rîdea de sfaturile mele, și
încerca să mă facă și pe mine să rîd; apoi,
cînd mă văzù hotărîtă să rămîn la locul meu,
începù a-mi bănuî că eram prea fără de gus-
turi, prea gospodină. Era vina mea că nu-mi
plăcea teatrul, concertele, toate seratele artistice,
la cari voia să mă ducă, și unde își găsea cu-
noștințele din trecut, o șleahtă de svăpăiați,
de boemi și de risipitori!

Am crezut o clipă că o să se cumînțească.
Izbutisem să-l scot din lumea ceea stricată,
să ne înconjurăm de oameni de bun simț,

Ce spune bărbatul

Dar ce poți scoate dintr'o femeie care nu știe să citească o carte, să privească un tablou, dintr'o femeie pe care toate o plictisesc, și nu vrea nimic să vadă? Am înțeles că trebuia să mă împac cu gândul că n'aveam lângă mine decît o gospodină econoamă, foarte econoamă încă! Femeia după Proudhon, nimic mai mult. Mă hotărîsem să duc și traiul acesta; atîția artiști pățiseră ca mine! Dar acest rol, prea mic, n'o mulțumea.

Încetul cu încetul, cu șiretenie și pe tăcute, îmi îndepărtă pe toți prietenii. În fața ei, firește, nu ne stingheream. Vorbeam ca și în trecut, și, din înflăcăările noastre artistice, din axiomele nebune, din paradoxele în cari ideile izvorăsc îmbrăcate în haina care le făcea și mai vesele, ea nu înțelegea nici ironia, nici închipuirea avîntată. Lucrurile aceste nu puteau decît s'o îndârjească și s'o încurce. Ghemuită într'un colțișor al salonului, asculta fără să spuie nimic, făgăduindu-și să gonească, unul cîte unul, pe toți aceia pe cari îi

Ce spune nevasta

serioși, să-i, fac legături de pe urma cărora putea trage foloase... Ași! Nu. Domnul se plictisea. Se plictisea de dimineață până seara. Serile, la petrecerile noastre, la cari înjghebam un vist, dădeam un ceaiu, tot ce trebuia, făcea o mustră, Doamne! Cînd rămîneam singuri, de asemenea. Și cu toate acestea nu-l pierdeam din ochi. Îi spuneam: „Citește-mi puțin din ce-ai scris“. Îmi recitea versuri, șiruri întregi. Nu înțelegeam nimic, dar mă prefăceam că-mi plac, și, pe ici colo, presăram cîte o observație care, de altfel, avea darul să-l năcăjească mereu. Muncind zi și noapte, vreme de un an, nu putu să închege, din toate rimele lui, decît o singură carte, care nu s'a vîndut de loc. I-am spus: „Ei, vezi acuma?...“ doar îl voiu face să 'nțeleagă, să se apuce de ceva mai temeinic, mai mănos. Îl cuprinse o furie grozavă, și pe urmă căzù într'o mîhnire necurmată, care mă făcea nenorocită. Prietenile mele nu mai știau ce sfaturi să-mi dee: „Draga mea, e plictiseala, posomorala

Ce spune bărbatul

credea mai svăpăiați. Cu toată buna primire ce se părea că le-o făcea, se și simțea în casa mea acel mic curent de aer rece, care te prevestește că ușa e crăpată și că ai face bine să te cărăbănești.

Îndată ce plecară prietenii mei, dînsa îi înlocui cu ai ei. Mă văzui năvălit de o lume nătîngă, străină artei, plicticoasă, ce desprețuia din fundul sufletului poezia, pentru că „nu aduce parale“. Și ntr'adins aruncau în fața mea numele *nejuțătorilor* zilei, a fabricanților de piese și romane de duzină: „Cutare știu că strînge bani!“

Să cîștigi parale! atîta știu lighioile-astea, și mă durea inima, să văd pe nevastă-mea judecînd ca dînșii. În mijlocul acestei lumi înfiorătoare, toate obiceiurile ei provinciale, toate vederile ei înguste și mărginite se mai îngroșară cu o sgîrcenie de ne mai pomenit.

Și cred că, cu un venit de cincisprezece mii de franci, poți trăi fără să duci grija zilei de mîne! Ei! nu. O auzeam mereu plîngîndu-se,

Ce spune nevasta

omului care stă degeaba... Dacă ar lucra ceva mai mult n'ar fi așa de întupecat“.

Atunci eu și cei din prejurul meu, ne-am pus pe-atîta: să-i găsim o slujbă. Am răscolit cerul și pămîntul, am făcut nu mai știu cîte vizite pe la nevestele secretarilor generali, a șefilor de biurouri, m'am dus pînă și la ministru, și toate astea fără să i le spun. Vroiam să-i fac o plăcere neașteptată. Îmi ziceam: „Voi vedea dacă măcar de data asta o să fie mulțumit“. În sfîrșit, în ziua cînd i-am primit numirea, într'un plic frumos, cu cinci peceti, am alergat nebună de bucurie, să i-o pun pe masă. Prin asta își asigura viitorul, belșugul, liniștea să poată lucra, și mulțumirea de sine... Știți ce mi-a spus? Mi-a spus: „că n'o să mi-o ierte niciodată“. Apoi rupse scrisoarea ministrului în mîi de bucățele, și fugi trîntind ușile... Vai de artiști, biete ființe descreierate cari iau viața pe dos! Ce să te faci cu un asemenea om? Am vrut să-i vorbesc, să-l fac să judece. N'am izbutit. Îmi spusese ră bine că-i un nebun. De altfel la ce

Ce spune bărbatul

vorbind despre economie, de prefaceri, de bani dați cu dobîndă grasă.

Pe măsură ce mă înădușea cu aceste nimicuri dobitocești, simțeam că se scurge din mine gustul și dorința de lucru. Cîteodată se apropia de masa mea, răsfoia cu dispreț versurile începute, și-mi spunea: „Ce de mai hîrtie!“ numărînd ceasurile pierdute deasupra acestor mărunțele și neînsemnate rînduri. Vai! dacă aș fi ascultat-o, numele frumos de poet, pentru care muncisem atîția ani să mi-l fac, ar fi tîrît astăzi prin mocirla lucrărilor de speculă... Și cînd mai gîndesc că aceleeași femei îi închinaseam, la început, inima și toate visurile mele, cînd gîndesc că disprețul ce mi-l arată pentru că nu cîștig parale, zace în sufletul ei de la cele dintăi clipe ale căsătoriei noastre! Într'adevăr mi-i rușine și de mine și de dînsa!

Nu cîștig parale! lucrul acesta îi îndreptățește totul: și privirea bănuitoare, și admirația pentru nimicurile ce aduce cîștigul, până

Ce spune nevasta

i-aș vorbi? N'avem aceeași limbă. N'o să mă înțeleagă cum n'o să-l înțeleg... Și acum stăm unul în fața altuia, și ne privim. Îi citesc ura în ochi, și cu toate astea țin la el..... Se poate ceva mai dureros!

Ce spune bărbatul

și hotărîrea din urmă: să-mi capete nu știu ce loc într'un birou din minister.

Dar fie, că m'am împotrivit! Asta mi-a mai rămas: să pun piciorul în prag. Poate vorbi ceasuri întregi, poate să mă înghețe cu cel mai rece zîmbet al ei, gîndul meu nu i-l împărtășesc, n'o să i-l mai împărtășesc nici-odată.... Și trăim așa! Însurați, osîndiți să stăm la un loc, despărțiți totuși de poște întregi; căci sîntem prea oboșiți, prea desnădăjduiți ca să mai încercăm să ne apropiem unul de altul... Iată viață! E îngrozitor!

„ACTE DE BRUTALITATE

VI

„ACTE DE BRUTALITATE“

BIUROUL
DOMNULUI AVOCAT PETITBRY

Doamnei Nina de B..., la mătușa sa, la Moulins

Doamnă, după dorința Doamnei mătușei D-voastră, m'am ocupat de afacerea știută. Am luat faptele, unul după altul, supunînd plîngerile D-voastră cercetării celei mai amănunțite. Dar, cu mîna pe conștiință, vă pot răspunde printr'o zicătoare: „Mai va pîn' s'o coace strugurii“ și, pentru ca să vorbească deslușit: nu sînteți îndreptățită nici într'un chip să cereți despărțenia.

Într' adevăr, nu trebuie să uităm că legea franceză calcă pe un drum foarte bine bătătorit, că e croită cam din topor, care nu poate deosebi amănunțimile lucrului;

dînsa nu cunoaște decît faptul, faptul în sine grosolan. Și din nenorocire tocmai acestea lipsește. Fără îndoială, am fost adînc mișcat cetînd povestirea acestui întăi an de căsătorie, îngrozitor de îndurat pentru d-voastră. Ați plătit foarte scump faima de-a lua în căsătorie un artist vestit, unul dintre oamenii aceia în sufletul cărora renumele și admirația varsă un egoism spăimîntător, și cari ar trebui pedepsiți să trăiască singuri, ca să nu mai sfarme frageda și sfioasa viață ce încearcă să se lege de a lor. Ah! Doamnă, de la începutul meseriei mele până acuma, cîte soții nenorocite n'am văzut, în aceeași tristă stare în care vă găsiți! Artiștii aceștia, cari trăiesc din public și numai pentru el, n'aduc în căminul lor decît oboseala izbînzei sau mîhnirea neizbutirilor ce încearcă. Un traiu neregulat, fără de busolă nici cîrmă, plini de idei turburătoare în potriva tuturor regulilor sociale; disprețul familiei și-al bucuriilor ei; sgîndărirea minții prin tutun și băuturi; fără să mai vorbesc de rest, — iată din ce se alcătuieste viața groaznică a unui artist, și de supt stăpînirea căreia scumpa D-voastră

mătușă vrea să vă smulgă; dar v'o mai spun, că, deși înțeleg grija, remușcărilor sale chiar, pentru-că a încuviințat o astfel de căsătorie, nu cred că lucrurile să fi ajuns acolo, ca să fiți în drept a face cererea despre care e vorba.

Totuși, am și început un plan de *Memoriu judiciar*, în care punctele mai însemnate ale plîngerii D-voastră sînt grupate și puse în lumină, într'un chip destul de îndemînatic. Cele ce urmează sînt marile împărțiri ale lucrării:

I). *Mojiciile Domnului către familia Doamnei.*

Îndărătnicia de a nu primi pe mătușa noastră din Moulins, care ne-a crescut și care ne adoră. Porecele de: „Hîzănie gheboasă“ — „Mama pădurii“ — și altele, date acestei venerabile Domnișoare, al căreia spate e, într'adevăr, puțin cam încovoiat. Luări în rîs, epigrame, desemnuri în creion și'n peniță, în potriva sus numitei și a metehnei sale.

II) *Insociabilitate.* Hotărîrea de a nu vedea prietenii Doamnei, de a face vizitele de nuntă, de a trimite cărți de vizită, de a răspunde poftirilor, etc....

III) *Risipă.* Bani împrumutați fără de chi-

tanță la tot felul de boemi. Masă întinsă pentru toți; casă preschimbată în ospătărie. Subscripții pentru statuile, monumentele și operele confrăților nenorociți. Fondarea unei reviste artistice și literare !!!...

IV) *Grosolăunii față de Doamna*. A spus în gura mare despre noi: „Ce curcă plouată!!“ ...

V) *Bădărăunii și furii*. Bădărănia din cale afară a Domnului. Furii la cele mai mici prilejuri; spargere de farfurii și de mobile. Sgomot, scandal, cuvinte necuviincioase.

După cum puteți vedea, dragă Doamnă, toate acestea alcătuiască un corp de învinuire foarte însemnat; dar e neîndestulător. Ne lipsește „*actul de brutalitate*.“ Ei! dacă am avea numai o brutalitate încercată asupra D-voastră, un act de brutalitate cît de mic, care să poată fi adevărat de cătră martori, ar fi altceva; atunci afacerea noastră ar fi din cele mai frumoase. Dar nu mai putem nădăjdui un astfel de *eveniment*, acum, cînd ați pus cincizeci de poște între D-voastră și soțul D-voastră.

Zic, „nădăjdui,“ pentru că lucrurile fiind cum sînt, o brutalitate din partea acestui om ar fi fost ce putea să vi se întîmple mai fericit.

Așteptînd poruncile D-voastră, rămîn Doamnă, supusul și respectuosul D-voastră serv.

Petitbry.

P. S. Brutalitate înaintea martorilor, să fim bine înțeleși!..

Avocatului Petitbry, la Paris.

Ei!.. Domnule, poftim unde am ajuns!..

Iată ce au făcut legile noastre din vechiul cavalerism francez!.. Așa, cînd adeseori ajunge numai o neînțelegere ca două inimi să se despărțească pentru totdeauna, tribunalelor D-voastră le trebuie „acte de brutalitate“ pentru a sprijini o despărțenie. Lucrul acesta nu e oare josnic, nedrept, sălbatic, strigător? ... Gîndiți-vă că, pentru a-și cîștiga libertatea, biata mea mititică e silită să se ducă și să-și întindă gîtul călăului, să se dea pe mîna furioasă a sălbatecului, să-l întărite chiar ... Dar ce are de-a face? hotărîrea noastră e luată! Ne trebuie acte de brutalitate. Ei bine, le vom avea!... Chiar de mîne, Nina se întoarce la Paris. Cum o s'o primească? Ce-o să se 'ntîmple oare acolo? Nici nu îndrăznesc să mă gîndesc

fără să mă cutremur. La gândul acesta mîna îmi slăbește, ochii mi se umezesc... Vai, Domnule, vai Domnule Petitbry... Vai!...

Mătușa nenorocită a Ninei.

BIUROUL

DOMNULUI MARESTANG

Advocat

pe lângă tribunalul Seinei

Domnului Henri de B... Om de litere, la Paris.

Fii liniștit, liniștit, liniștit!... Te opresc să te duci la Moulins, să alergi și să urmărești pe fugara D-tale. E mai cuminte, e mai sigur să o aștepti la D-ta, lângă colțul sobei dumitale. La urma urmei ce s'a 'ntîmplat? Dumneata nu vrei să primești pe fata cea bătrîină, și nevasta dumitale s'a dus după ea. Trebuia să te aștepti la asta. Legăturile de familie sînt foarte puternice în inima unei femei, atît de devreme căsătorită. Ai vrut să mergi prea repede. Gîndește-te că mătușa aceea a crescut-o, că nu are alte rude decît pe dînsa.

Are pe soțul ei, îmi vei zice D-ta...

Ei, scumpul meu, fie vorba între noi: băr-

bații nu sînt drăguți în toate zilele. Cunosc mai ales pe unul care, de și cu o inimă bună, e de o nervozitate, de o iuțeală nespusă!...

Încuviințez că munca, preocupările artistice să fie de vină. Totuși faptul e că păsărica s'a speriat și s'a întors la vechia ei colivie. Nu-ți fie frică, n'o să stea mult. Nu cred să mă'nșel cînd îți prezic că repede-repede o să se plictisească acolo, și-o să ducă dorul nebuniilor poetului ei. Mai ales nu te clintî din loc.

Vechiul D-tale prieten,

Marestang.

Domnului Marestang, avocat, la Paris.

În aceeași vreme cu scrisoarea D-tale, atît de prietenoasă, atît de înțeleaptă, primesc o telegramă din Moulins, prin care mi se vestește întoarcerea Ninei.

Ah, cît de bun prooroc ești!... Se întoarce astă seară, singură, cum plecase, fără nici o rugăminte din parte-mi. Acuma o să-i fac o viață atît de dulce, atît de plăcută încît să nu mai

plece. În aceste opt zile, de lipsă ale ei, mi-am adunat în suflet destulă dragoste și răbdare. Numai asupra unui lucru rămân statornic: nu vreau să mai văd la noi pe spăimîntătoarea „Mamă a pădurei“, pe această „sgîrie-hîrtie“ de prin anul 1820, care mi-a dat pe nepoată-sa numai în nădejdea că mica mea celebritate îi va sluji pe a ei.

Gîndește-te, dragul meu Marestang, că dela căsătoria mea, băbătia asta plină de fiere s'a pus totdeauna între mine și nevastă-mea, amestecîndu-și ghebul în toate plăcerile, în toate petrecerile noastre: la teatru, la expoziții, în lume, la țară, — pretutindeni.

Și să te mai miri că în urma acestora, am pus atîta grabă să o trimet din nou la Moulins. Nici nu se poate închipui, scumpul meu, răul ce aceste fete bătrîne, neștiutoare de ale vieții, prepuelnice, sînt în stare să facă unei gospodării tinere. Aceasta vîrîse în căpușorul frumos al soției mele o grămadă de idei bolnave, înapoiate, caraghioaze. Pentru dînsa eram un fel de momîie, de pe vremea nu știu cui, încununat cu lauri, lira pe sold, și cu mantaua, cu guler de catifea, umflată în bătaia vîntului

ce suflă pe culmile înalte. Iată bărbatul ce făgăduise nepoatei sale, și poți să-ți închipui cât de amăgită a fost biata mea Nina.

De altfel, recunosc că am fost prea stîngaciu cu biata și scumpă copilă. Cum zici și D-ta, am vrut să merg prea iute și am speriat-o. Trebuia să caut să schimb cu încetul creșterea ei cam îngustă, stricată de obiceiurile călugărițelor unde învățase și de visările sentimentale ale cotoroaței; trebuia să dau răgaz farmecului de provincie să se șteargă. La urma urmei, toate acestea se pot îndrepta, de oarece dînsa se întoarce...

Se întoarce, scumpul meu prieten!... De seară mă voiu duce să o aștept la gară, și-o să venim acasă, braț la braț, împăcați și fericiți.

Henri de B.

Nina de B... mătușei sale, la Moulins.

Mă aștepta la gară, și m'a primit zîbind, cu brațele întinse, par'că m'aș fi întors dintr'o călătorie obișnuită. Poți să-ți închipui ce mutră rece i-am făcut. Apoi m'am închis în odaia mea singurică, spunînd că sunt obosită, și'n urmă, am întors de două ori cheia.

A venit să-mi spuie „seara bună“, pe gaura broaștei, și, ceea ce m'a mirat mult, — s'a depărtat tiptil fără mînie, nici stăruință.

Azi dimineață am fost la D. Petitbry, care mi-a dat povețe lungi asupra felului cum trebuie să mă port: ceasul, locul, martorii... Ah, dragă mătușică, cu cît se apropie vremea, cu atît mi-i mai frică,—atît de grozave ce-i sînt furiile!.. Chiar cînd e blînd, ca ieri, ochii lui au scînteieri de furtună;... dar, gîndind la tine, voi fi tare, scumpa mea... De alfel, după cum mi-a spus și D. Petitbry, nu e vorba decît de o clipă: pe urmă vom lua de la capăt amîndouă viața noastră de altă dată, liniștită și fericită.

Nina de B.....

De la aceeași cătră aceeași.

Dragă mătușa, îți scriu din pat, sfărîmată de sguuirea scenei înspăimîntătoare prin care am trecut. Cine-ar fi crezut că lucrurile vor lua întorsătura asta? Și doar luasem toate măsurile ca să izbutesc. Încunoștiintasem pe Marta și pe soră-sa, cari trebuiau să vie la

unu după amiază, și alesesem pentru scena cea mare, clipa cînd servitorii strîng tacîmurile în sufrageria vecină cu odaia lui de lucru. Desdedimineată săgețile îmi erau pregătite: un ceas de game, de studii la piano, — *les Cloches du monastère, les Réveries de Rosellen*, — tot bucăți ce nu le poate suferi. Dar aceasta nu l-a împiedicat să lucreze fără nici o supărare. La prînz aceeași răbdare.

Un prînz grozav, alcătuit din resturi, și mîncări dulci ce nu le poate mistui. Și dacă mi-ai fi văzut toaleta!... O rochie cu pelerină, pe care o am de cinci ani, un șorț mic, negru, de mătase, și părul descrețit!... Căutam să-i văd pe frunte semnele de furie, cuta dreaptă și atît de cunoscută, pe care domnul o adîncește între sprîncene la cel mai mic necaz. Ei bine, nu, nimică. Îmi venea să cred că-mi schimbase cineva bărbatul.

Mi-a zis numai cu un glas liniștit, puțin trist: „A, ți-ai luat din nou vechea d-tale pieptănătură!“ Nevoind să grăbesc nimic înaintea sosirii martorilor, abia răspundeam. Și pe urmă, curat caraghioslîc!.. mă simțeam mișcată, sguiduită, mai 'nainte de scena ce o

căutam. În sfîrșit, după cîteva răspunsuri seci din parte-mi, se sculă de la masă și se duse la dînsul. Îl urmăream tremurînd toată. Auzisem pe prietenele mele așteptîndu-ne în salonaș, și Petru se ducea și venea, așezînd argintăria și paharele. Sosise clipa: trebuia să-l aduc la actele de mari brutalități; și lucrul mi se părea ușor după cîte făcusem de dimineață să-l înfurii. Cînd am intrat în biuroul lui trebuie să fi fost foarte palidă. Mă simțeam în cușca leului. Îmi veni chiar și-un gînd ciudat: „Dacă mă omoară“! Culcat pe divan, cu țigara în gură, n'avea însă aerul așa de grozav.

— Te stingheresc cumva? întrebaiu cu glasul cel mai batjocoritor. — El, liniștit:

— Nu, după cum vezi... nu lucrez.

Eu urmînd, foarte, răutăcioasă:

— Ce fel!... d-ta nu lucrezi niciodată?..

El tot foarte blînd:

— Te înșeli, draga mea; dinpotrivă, lucrez mult. Numai meseria noastră e dintre acele în care se lucrează fără ca să ai nici o uneltă în mîină.

Eu:

— Și ce faci, mă rog, în clipa asta? A,

da, știu, piesa dumitale, în versuri, — tot aceeași de doi ani de zile. Știi că ești foarte fericit că nevasta D-tale a avut avere? Asta te îngăduie să lenevești în voie.

Am crezut că o să sară. De loc. A venit să-mi iee mînele, foarte drăguț: „Haide, nu te-ai mai schimbat? O să începem iar războiul? Atunci de ce te-ai întors?” Mărturisesc că m'am simțit mișcată de glasul, bun și trist, cu care-mi vorbea; dar m'am gîndit la tine, sărmana mea mătușică, la izgonirea ta, la toate neajunsurile ce-ți făcuse, și asta mi-a dat îndrăzneală. Am căutat ce puteam să-i spun, mai amar, mai mușcător. Știu eu ce? Că eram nemîngîiată că luasem un artist; că la Moulins toată lumea îmi plînge de milă; că găsisem pe prietenele mele măritate cu magistrați, cu oameni serioși, cu înrîurire, la locul lor, pe cînd dînsul... Și dacă, în schimbul acestora, ar cîștiga măcar bani. Dar, nu, domnul lucrează pentru glorie, și ce glorie!... La Moulins, nimenea nu-l cunoștea; la Paris, piesele îi erau fluerate. Cărțile nu i-se vindeau. Și așa și pe dincolo... Mi-se învîrtea capul de năvala vorbelor rele ce-mi veniau pe

rînd. Dînsul se uita la mine fără să răspundă, cu o mînie rece. Firește că răceala aceasta mă scotea din sărite mai mult. Eram atît de întăritată că nu-mi mai cunoșteam glasul ascuțit până într'atîta, că, cele de pe urmă vorbe ce i le strigaiu—nu știu ce epigramă nedreaptă și ne-bună—sbîrnîiră pe la urechile mele năuce. De data asta crezui că avocatul Petitbry avea actul de brutalitate gata. Vînat de mînie, cu dinții strînși, Henri făcuse doi pași spre mine:

— Doamnă! . . .

Pe urmă, deodată mînia i-se potolî, chipul i se făcù nepăsător, și mă privî cu un aer așa desprețuitor, așa de obraznic, așa de liniștit! . . . Ah! . . . zău, îmi pierdusem răbdarea. Ridi-caiu mîna și pleosc! . . . îi trăsei o palmă cum nu dădusem în viața mea.

La plesnetul ei, ușa se deschise și martorii mei se iviră înnăbușiți, măreți:

— Domnule e o nevrednicie! . . .

— Nu e așa? zise sărmanul băiat, arătîndu-și obrazul înroșit.

Poți să-ți închipui cît mi-a fost de rușine. Din norocire m'am hotărît să leșin, să plîng cît oiu putea mai mult, ceea ce m'a ușurat

în destul... Acuma Henri e în odaia mea. Mă veghiază, mă îngrijește și se arată într'adevăr foarte bun cu mine. Ce e de făcut? În ce dandana am intrat!... Domnul Petitbry știu că n'o să fie de loc mulțumit.

Nina de B.....

O FAMILIE DE „BOEMI“

VI

O FAMILIE DE „BOEMI“

Nu cred să se găsească în tot Parisul o casă mai ciudată și mai veselă ca aceea a sculptorului Simaise. În casa lui e o sărbătoare veșnică. La or'ce ceas te vei duce o să auzi cîntece, rîsete — sgomotul unui pian, unei ghitare, sau a unei giamparale. Rar se va întîmpla, ducîndu-te în atelierul lui, să nu cazi în mijlocul unui joc cu mingea, a unui vals, sau a unei figuri de cadril; dacă nu nimeriai cumva în dordora pregătirilor: a răscroiелilor stofelor, a florilor false agățate de busturi, și-a fustelor cu fluturi, întinse pe cîte vreun grup încă umed. Vezi că în casa ceea sînt patru fete mari, de la șaisprezece la douăzeci și cinci de ani, — foarte frumoase, dar foarte încurcă-lume. — Și, cînd dumnealor se învîrtesc cu părul lăsat pe spate, cu valuri

de panglici în el, cu acele lungi și bucelele bătătoare la ochi, s'ar zice că în loc de patru, ele sînt opt, șaisprezece, treizecișidouă de domnișoare Simaise, una mai vioae decît cealaltă, și cari vorbesc tare, rîd mult, și au, toate, aierul puțin cam băiețesc, — aerul deosebit al fetelor de artiști, — cu mișcări de atelier și cu o 'ndrăsneală de ucenic de pictor; nimeni nu știe să trimită mai bine la plimbare ca ele pe un creditor, sau să ocărască pe negustorul, destul de obraznic, care nu pregetă să aducă socoteala într'o vreme nepotrivită.

Fetele astea sînt adevăratele stăpîne ale casei. Tatăl lucrează de cum mijeste de ziuă, sculptează, modelează fără încetare, căci n'are avere. La început era ambițios, se silea să facă bine. Cîteva izbînzi la expoziții îi prevestiră o oarecare faimă, dar cerințele din cale afară ale familiei pe care trebuia să o hrănească, s'o îmbrace, s'o scoată în lume, l-a ținut în mediocritatea meșteșugului. Cît despre doamna Simaise, dînsa nu face nimic. Prea frumoasă cînd se măritase, foarte încunjurată în lumea artistică, în care bărbatul ei o dusesese, ea trăia la început numai ca o femeie frumoasă

ce era, iar mai tîrziu ca o fostă femeie frumoasă. Creolă de baștină, după cum pretindea, deși mi se spune că părinții ei nu părăsise nici odată Courbevoie, — dînsa își petrece zilele, de dimineța până seara, într'un hamac spînzurat, pe rînd, în toate încăperile casei, își face vînt, mistuiește în pace, și are un dispreț nesfîrșit pentru mărunțișurile traiului de toate zilele. A pozat atît de des bărbatului ei pentru niște Hebe și Diane, că acum își închipuie că trece prin viață cu semiluna în frunte, cu o cupă în mîna, încărcată de embleme drept or'ce altă muncă. De aceea, să dai și să-i vezi neorînduiala locuinței. Cel mai mic lucru trebuie căutat un ceas întreg: „Marto, Evo, Genevieve, Madeleno, cine-a văzut degetarul meu?“

Saltarele în care zac, talmeș-balmeș, cărți, pudră, dresuri, lingurițe, evantaliuri, sînt pline ochiu, dar nu cuprind nimic folositor; de altfel Simais-ii țin la mobile ciudate, rare, știrbe și stricate. Dar chiar casa li-e atît de dea'ndoasele! . . Cum se mută des, nu au vreme să se așeze cum trebuie, și de aceea această locuință veselă pare că așteaptă totdeauna

mîna care să o rînduiască, după o noapte de bal. Numai că lipsesc atîtea lucruri, că nu face să te oștenești degeaba. Dacă au rochii, dacă pot ieși pe stradă cu strălucirea unui meteor, dacă au o pospăială de lux, și o înfățișare *șic*, onoarea e scăpată! . Nu lipsește nimic din ce trebuie unui sălaș de rătăcitori. Prin ușile deschise, vezi sărăcia dintr'o dată, strînsă între cei patru pereți goi ai unei încăperi nemobilate, sau în îngrămădeala unei odăi prea încărcate. E o viață de boemi, viață plină de întîmplări neprevăzute, de surprize. . . . În clipa cînd vor să se puie la masă, văd că lipsesc toate, și că trebuie să se ducă să prînzească în oraș, pe fugă. În felul ăsta ceasurile trec repede, sbuciumate, goale; și pe urmă lucrul ăsta mai avea un bun: cînd prînzeau tîrziu, nu mai cinău, ca să poată mîncea la bal, unde se duceau mai în fiecare seară. Adeseori, chiar dumnealor dau serate. Ceaiul se bea în niște vase ciudate: în potire, în halbe, în scoici japoneze, toate știrbite de atîtea trîncaneli, sparte în nenumaratele mutări. Seninătatea mamei și a fetelor, în mijlocul acestei strîmtorări, e rară! Doar au de-ajunse lucruri

pe capul lor ca să mai poată gândi și la gospodărie! . . . Una și-a împletit părul ca o elvețiancă, cealaltă și l-a încrețit ca un *muțunachi* englez, iar doamna Simaise, în fundul hamacului trăiește din amintirea fericită a frumuseții ei de altădată! . . . Cît despre moș Simaise, el e totdeauna încântat. Îi ajunge numai să audă rîsul frumos al fetelor răsunîndu-i împrejur, și se umple de bucurie, uitînd de toată sarcina acestei vieți turburate. Lui îi cer, desmerdîndu-l: „tată îmi trebuie o pălărie. . . tată îmi trebuie o rochie“. Cîteodată iarna e grea. Cunosc atîta lume, sînt poștiți într'atîtea părți. . . . Ce pot face? ! . . . Moșul scapă sculîndu-se cu două ceasuri mai de vreme. Se face numai un singur foc, în atelier, unde se adună toată familia. Domnișoarele croiesc, își coase rochiile singure, pe cînd sforile hamacului scîrțîie în tact, și tatăl lucrează coștat pe scaunul lui. Le-ați întîlnit vreodată pe doamnele aceste prin lume? Îndată ce intră în tr'un salon, se aude un murmur. Cele două mai mari sînt mai de demult cunoscute; dar în totdeauna sînt atît de gătite, atît de elegante, că fiecare dorește să le ia la joc. Au

atîta trecere ca și cele mai mici, aproape tot atît cît avusese și mama, odinioară; de altfel știu să-și poarte fermecător peticele și giuvaerele la modă! Dar, deși merg cu o legănare atît de încîntătoare, deși au rîsul atît de nebunesc,—un rîs de copil rău crescut, — deși au atîtea fasoane și știu să-și facă vînt „à l'espagnole“,... tot nu se pot mărita!..

Niciodată, nici un admirator n'a putut să se împace cu priveliștea înfiorătoare a acestei case atît de grozav răscolite. Strîmtorarea cheltuielilor netrebuincioase, lipsa de farfurii, grămada vechilor covoare ciuruite, a trichelurilor antice, strîmbate, șterse de poleială, curentul ușilor, sunetul clopoțelului supt mîna nerăbdătoare a creditorilor, îmbrăcămintea slobodă a acestor domnișoare ce stăteau în papuci și capot cu coada, ca 'ntr'un otel,—puneau pe fugă și pe cei ce veneau cu gîndurile cele mai bune. Ce vreți? Nu or'cine se împacă să-și atîrne lîngă el, pentru toată viața, hamacul unei femei ce stă de geaba! Mi-e teamă că domnișoarele Simaise n'o să se mărite. Au avut totuși un prilej, — prilej măreț și unic, să o facă pe vremea Comunei. Familia fugise

în Normandia, într'un orașel de cărciobași plin de avocați, de notari și de oameni de afaceri. N'apucă să sosească, și moșul căută de lucru. Renumele său de sculptor îi slujì, și, cum pe piața publică a orașului era o statuă a lui Cujas, făcută de dînsul, fu o întrecere printre mărimile din localitate să-i comande, care mai de care bustul. Îndată mama atîrnă hama-cul într'un colț al atelierului, și domnișoarele puseră la cale mici serbări. Izbutiră pe deplin. Cel puțin aici sărăcia părea o urmare a surghiunului; neorînduiala gospodăriei putea fi dată în spatele întîmplării. Doamnele, frumoase și elegante, rîdeau singure, în gura mare, de mizeria lor. Plecaseră fără să iee nimic.

Din Parisul zăvorit nu se putea aduce nimic. Pentru ele aceasta era un farmec mai mult. Lucrul acesta te făcea să te gîndești la țigăncile cari-și piaptănă părul lor frumos într'o șură, și își astîmpără setea din pîrae. Cei mai puțin poetici le asemuiau, în mintea lor, cu surghiunitele din Coblenz, cu damele de la curtea Mariei Antoineta, plecate în grabă, fără pudră, nici săcușoare, nici cameriste, suse la tot felul de greutăți, învățînd să se slu-

jească singure, dar păstrînd deșertăciunea curților din Franța, zîmbetul, atît de poftitor, al alunîțelor, al *muștilor*, ce nu mai aveau cu ce și le face.

În fiecare seară, o mulțime de tineri se îmbulzeau orbiți, în atelierul lui Simaise. În sunetul unui clavir, luat cu chirie, toată lumea aceasta juca polca, șotișul, — șotișul se juca încă în Normandia — valsau... „Mi-oiu mărita eu pe vreuna“ își zicea moș Simaise, și drept e că cea dintăi plecată, celelalte ar fi urmat... Din nenorocire cea dintăi nu s'a dus, dar nici mult nu fuse. Printre numeroșii valsatori ai domnișoarelor, în această trupă de balet de avocați, substituți și notari, cel mai turbat după joc era un avocat văduv, foarte stăruiitor pe lîngă fata cea mai mare. În casă îl chemau „cel mai îndrăcit avocat dănțuitor“ în amintirea baletelor lui Molière; și, firește, văzînd înfocarea cu care voinicul se învîrtea, moș Simaise își pusese într'însul cele mai mari nădejdi. Dar oamenii de afaceri nu dănțuiesc ca toată lumea. Așa că, acela, valsînd mereu, își făcea micile lui socoteli: „Familia asta, Simaise, e încîntătoare...“

Tra la... la... la... la... la... dar degeaba
mă zoresc... la... la... la... la... la...
... nu mă voi hotărî la nimic înainte de a se
deschide porțile Parisului... Tra la... la...
ca să pot lua deslușiri... la... la... la...“
Astfel gîndea „cel mai îndrăcit dănțuitor“; și
în adevăr, îndată ce Parisul fu despresurat,
întrebă pe ici, pe colo, și.. căsătoria nu se
mai făcù. De atunci, sărmanele mititele, au
mai scăpat și alte multe prilejuri. Dar asta
nu turbură întru nimic veselia acestei ciu-
date familii. Din potrivă, cu cît merg, cu
atît sînt mai veseli. Iarna trecută s'au mu-
tat de trei ori, au fost bătuți la darabană
odată, și totuși au dat două mari baluri
costumate.

FRAGMENT DIN SCRISOAREA UNEI FEMEI

— GĂSIT ÎN STRADA NOTRE-DAME-DES-CHAMPS —

FRAGMENT DIN SCRISOAREA UNEI FEMEI

— GĂSIT ÎN STRADA NOTRE-DAME-DES-CHAMPS —

„Am plătit cam scump faptul că am luat în căsătorie pe un artist!.. dar fetele își fac despre toate lucrurile niște idei așa de ciudate! Închipuiește-ți, că, de câte ori vedeam în Expoziție, în cuprinsul listei, numele acelor depărtate și liniștite străzi dela marginea Parisului, îmi închipuiam cât trebuie să fie de fericită viața pașnică, stîmpărată, închinată întregă muncii și familiei, și îmi ziceam, simțind mai de 'nainte cât voi fi de geloasă; „Iată ce fel de bărbat vreau“! Așa, în felul acesta va fi totdeauna numai al meu. Vom petrece zile întregi stînd împreună, el la tabloul sau la sculptura lui, eu cetind, lucrînd lîngă el, în lumina dulce a atelierului“. Sărmană neștiutoare!.. Pe atunci nu-mi închi-

puiam ce e un atelier, nici ce lume ciudată întîlnești acolo. Uitîndu-mă la acele statui de zeițe, așa de obraznic dezbrăcate, niciodată nu mi-ar fi venit în minte gîndul că se găsec femei destul de îndrăznețe pentru... Și că eu însumi chiar... Căci altfel, te rog să mă crezi, nu m'aș fi măritat cu un sculptor. Dar știi!... de loc!

Trebuie să-ți mărturisesc că acasă toți erau împotriva acestei căsătorii, cu toată averea bărbatului meu, cu tot numele vestit ce avea, și cu toată casa frumoasă pe care el o zidea anume pentru noi amîndoi. Eu singură am vrut-o. Era atît de elegant, atît de în-cîntător, atît de bun cu mine... Găseam totuși că se amestecă cam prea mult în rochiile, în pieptănăturile mele: „Ridicăți părul aici, așa...” Și domnul se desfăta punînd cîte o floare, chiar în mijlocul buclelor mele, cu mult mai mult gust decît or'care din modistele noastre. Atîta pricepere la un bărbat, era de speriat, nu e așa? Ar fi trebuit să mă feresc... În sfîrșit, stai să vezi! Ascultă:

Ne întorceam din călătoria noastră de nuntă. Pe cînd mă așezam în odăile mele fru-

moase, atît de bine mobilate, întreg paradisul pe care tu îl cunoști, bărbatul meu abia sosit se puse pe lucru, și își petrecea zilele în atelierul ce-l are în oraș. Seara, cînd se întorcea, îmi vorbea îngrijorat de viitoarea lui expoziție. Subiectul era „o femeie romană ieșind din baie.“ Vroia să dea marmurei, ușoara înfiorare a pielii în atingere cu aerul și umezeala pînzei subțiri, întinse pe umeri, și o mulțime de alte lucruri frumoase ce nu-mi mai amintesc. Între noi fie vorba, cînd îmi vorbește de sculptură, nu prea înțeleg totdeauna. Totuși, ziceam cu încredere: „O să fie foarte frumos...“ Și mă și vedeam pe nisipul mărunț al aleelor, admirînd opera bărbatului meu, o marmură frumoasă, albă, deslușindu-se pe fundul verde; în vreme ce la spatele mele se șoptea: „E nevasta autorului...“

În sfîrșit, într'o zi, nerăbdătoare să văd unde ajunsese cu doamna noastră romană, avui ideia să mă duc, să-l găsesc pe neașteptate, în atelierul lui, pe care nu-l cunoșteam încă. Era una din cele dintăi ieșiri singure ale mele și mă făcusem frumoasă, — știi!..

Ajungînd, găsii poarta grădiniței deschisă

în lături. Intraiu dea-dreptul, și, judecă indignarea mea, cînd zării pe bărbatul meu, în bluză albă ca un zidar, rău pieptănat, cu mînilor murdare de pămînt, avînd în față pe o femeie, draga mea, o cogiamite făptură, pe un soclu, aproape goală, și totuși cu aerul liniștit, ca și cînd și-ar fi găsit îmbrăcămîntea foarte firească. Niște sdrențe urîte, pline de noroi, niște ghete sc. leite de alergătură, o pălărie rotundă cu o pană descrețită, erau aruncate, lîngă dînsa, pe un scaun.

Toate acestea le-am văzut ca într'o sclipire, căci înțelegi c' am luat'o la fugă. Ștefan vroî să-mi vorbească, să mă ție, dar avui un o mișcare de scîrbă pentru mînilor lui pline de lut, și alergai la mama, unde de abia sosii cu suflet. Îți închipui cum am năvălit în casă....

„Ah! Dumnezeule, copila mea, ce ai?“

Povestesc mamei ceea ce am văzut, cum am găsit pe femeia cea groaznică, în ce îmbracămînt. Și plîngeam, plîngeam.... Mama, foarte mișcată, cercă să mă mîngîie, îmi arată că trebuia să fie vreun model.

„Cum!.. E îngrozitor.... Nu mi s'a spus așa ceva înainte de a mă mărita!“

În vremea aceasta, iată pe Ștefan sosind, speriat de tot; la rîndul lui încercă să mă facă să înțeleg că un model nu e o femeie ca or'care alta, și că, de altfel, sculptorii nu pot lucra fără ele; dar spusele lui nu mă îndreptărează de loc, și-i zisei hotărît că nu mai vreau un bărbat care își petrece zilele în patru ochi cu niște domnișoare astfel îmbrăcate.

„Ia vezi, amice, îi zise atunci biata mamă, care se silea să împace lucrurile, n'ai putea oare, din respect pentru nevasta dumitale, să înlocuiești modelul printr'un altul de carton?“

Bărbatul meu își mușcă mustața, cu furie:

„E peste putință, dragă mamă!“

— Totuși, dragul meu, îmi pare că... Uite, modistele noastre au capete de carton care le slujesc ca să-și așeze bonetele... Mă rog ce se face pentru cap, nu s'ar putea face pentru... ?

Se pare că nu se putea. Ștefan cel puțin cercă îndelung să ne arate, cu felurite amănunte, cuvinte tehnice. Avea într'adevăr un aer foarte nenorocit.

Îl priveam cu coada ochiului, ștergându-mi lacrimile, și vedeam bine că mîhnirea mea îl întrista mult. În sfîrșit, după o convorbire lungă, ne-am înțeles că, de oarece modelul era neapărat trebuincios, putea să vie, dar în totdeauna aveam să fiu și eu acolo. Lîngă atelier, era tocmai o cămăruță mică, foarte încăpătoare, de unde puteam să văd fără să fiu văzută. E rușinos, îmi vei zice tu, să fii geloasă de astfel de femei și să o mai și arăți într'ășa chip. Dar vezi tu, fetițo, trebuie să treci prin astfel de împrejurări ca să poți vorbi de ele.

A doua zi modelul trebuia să vie. Îmi iau dar inima în dinți, și mă așez în cămăruța mea, după ce mă înțeleseam hotărît că la cea mai mică lovitură dată în perete, bărbatul meu să vie la mine.

Abia mă închisesem, cînd uriciosul model din ziua trecută sosește, gătită cum dase Dumnezeu, cu o înfățișare atît de sărăcăcioasă, că mă întrebam cum am putut fi geloasă de o femeie care se duce pe stradă fără manșete albe la mîină, și pe umeri cu un șal vechiu cu ciucuri verzi. Ei bine, scumpa mea, cînd

am văzut-o aruncându-și, în mijlocul atelierului, șalul și rochia, desbrăcându-se cu atita ușurință, cu atita nerușinare, am fost mișcată cum nu-ți poți închipui. Mînia mă înnăbușia... lute lovesc în perete... Ștefan sosește; tremuram, îngălbenisem. El rîde de mine, mă sfătuieste binișor și se întoarce la lucru.

Acum femeia era în picioare, pe jumătate goală, cu părul lung desfăcut, căzînd cu greutate, lucitor, pe spate; nu mai era făptura de adineoarea, dar aproape o statuă, cu toată înfățișarea ei obosită și de rînd.

Aveam inima strînsă, totuși nu zisei nimic. Deodată aud pe bărbatul meu că strigă: „*Gamba stîngă... înaintează gamba stîngă!...*” Și, cum modelul nu înțelegea bine, el se apropie de dînsa și... vai! de data asta nu mă putui oprî.

Lovesc, nu mă aude. Lovesc din nou cu furie. Ștefan aleargă cu sprînceana puțin încrețită, în fierbințeala muncii.

„Aide, Armando... fii cuminte!..”

Iar eu, cu fața scaldată în lacrimi, îmi sprijineam capul pe umărul lui:

„Dragul meu, lucrul ăsta e mai tare ca mine, nu pot, nu pot“.

Atunci, deodată, fără să-mi răspundă, trecu în atelier și făcù semn groaznicei celea de femeie să se îmbrace și să plece.

Cîteva zile Ștefan nu se duse la atelier. Rămase lîngă mine, nu mai ieșia, nu vroia să-și mai vadă prietenii; de altfel era meru bun, dar părea tare mîhnit!...

Odată îl întrebai foarte sfioasă; „Nu mai lucrezi“? Ceea ce-mi atrase acest răspuns: „Nu se lucrează fără model“. Nu avui îndrăzneală să stăruiesc, căci simțeam cît eram de vinovată, și că avea dreptul să fie nemulțumit de mine.

Totuși, cu multe desmierdări și drăgălășenii, îl hotării să se întoarcă în atelier, și să încerce să-și sfîrșească statua din... Cum spun ei la asta... din *șic*, adică din închipuire; în scurt, după cum îl povățuise mămița.

Eu găseam lucrul acesta foarte ușor de făcut; dar sărmanului băiat, îi venea tare greu.

În fiecare seară se întorcea enervat, des-nădăjduit, aproape bolnav.

Pentru a-l îmbărbăta, mă duceam des să-l văd.

Îi ziceam totdeauna: „E încîntător!“ Dar

dreptul era că statua nu înainta de loc. Nici nu știu dacă lucra la dînsa. Cînd soseam, îl găseam totdeauna fumînd pe divan, sau făcînd gogoloașe de lut pe care le arunca cu turbare în perete.

Într'o după amiază, pe cînd eram acolo, și mă uitam la biata „damă romană“, modelată pe jumătate, atît de înceată la ieșirea ei din baie, o idee ciudată îmi trecu prin minte. Romana era aproape de statura mea... poate la urma urmelor aș putea...

„Ce e o gambă frumoasă?“ întrebaiu deodată pe bărbatul meu.

Îmi explică foarte pe larg, arătîndu-mi ceea ce mai lipsea statuii și ce nu putea izbuti să-i dea fără un model... Sărmanul băiat!.. Avea un aer atît de nefericit cînd îmi spunea acestea...

Știi ce am făcut?....

Zău, n'o fi fost a cătării ce încercam, dar trebuia; am ridicat cu îndrăzneală vâlul ce zăcea aruncat într'un colț, m'am dus în cămăruța mea, pe urmă, binișor, fără să zic o vorbă, pe cînd Ștefan se uita încă la statuă, am venit să mă pun pe soclu în fața lui,

în costumul și 'n mișcarea în care văzusem pe spăimîntătorul model....

Ah, scumpa mea, ce mirat a fost cînd a ridicat, capul.

Îmi venea să rîd și să plîng.

Mă înroșisem.... Și afurisita de muselină trebuia s'o potrivească din toate părțile.... Dar ce-mi păsa!.. Ștefan era atît de încîntat că lucrul ăsta m'a liniștit îndată.

Închipuiește-ți dragă că, dacă l-aș crede....

.....

VÄDUVA UNUI OM MARE

IX

VĂDUVA UNUI OM MARE

Cînd se zvonî că se căsătorește a doua oară, nu se miră nimeni. Cu tot geniul lui, ba poate chiar tocmai din pricina asta, bărbatul ei d'întăi, un om mare, o silise să îndure cincisprezece ani de zile o viață aspră, turburată de mofturi, de ciudățeni vestite, despre care vorbise uneori întreg Parisul.

Pe drumul cel mare al gloriei, pe care-l străbătuse biruitor, fulgerător, ca toți acei ce sînt sortiți să moară de tineri, ea îl urmase supusă, sfioasă, șezînd într'un colț al carului lui de izbîndă, așteptîndu-se mereu la ciocniri.

Cînd, ne mai putînd suferi se plîngea, părinții, prietenii, — toată lumea era în potriva ei: „Respectează-i slăbiciunile, îi ziceau, sînt

scăderile unui zeu. Nu-l turbura, nu-l stingheri. Gîndește-te că bărbatul dumitale nu e numai al dumitale: el e cu mult mai mult al țării, al artei, decît al familiei... și cine știe dacă fiecareia din greșelile ce i le dai în spate, nu-i datorăm opere minunate?”

Totuși, la urma urmei, ostenită de atîta răbdare, se răsvrătî, se îndignă, așa că în clipa cînd marele om muri, era tocmai gata să înainteze cerere de despărțenie și să-și tîrască numele frumos și vestit pe foaia a treia a gazetelor de scandal.

După frămîntările acestei căsnicii nenorocite, a grijilor, a celei din urmă boale și-a loviturii neașteptate, a morții, care îi redeșteptase pentru o clipă dragostea ce-o avusese în trecut, cele dintăi luni ale văduviei, fură pentru tînăra femeie izbăvitoare, odihnitoare, ca o cură de băi.

Singurătatea silită, farmecul liniștit al durerii stîmperate, îi dădură, la treizeci și cinci de ani, o a doua tinerețe, aproape tot atît de ispititoare ca cea d'intăi.

De altfel, negrul îi ședea bine, apoi avea înfățișarea demnă, puțin cam mîndră, a femeii rămasă stingheră în viață, care

avea întreaga cinste a unui nume mare de purtat.

Foarte îngrijată de faima răposatului, — faima aceea blestemată pe care o plătise cu atâtea lacrimi și care acumă creștea din zi în zi, ca o floare rară, hrănită din pământul negru al mormântului, — se înfășura în zăbrance lungi și întunecate, și se ducea pe la directorii de teatru, la editori, făcînd să se iee din nou operele bărbatului ei, supraveghînd tipărirea celor rămase după moarte, a manuscriptelor neisprăvite, punînd în toate aceste amănunte un fel de grijă măreață, un respect de altar.

Tocmai în vremea aceasta o întîlni bărbatul ei de-al doilea. Era un muzicant, și el, un muzicant aproape necunoscut, autor al unor valsuri, al unor melodii, și a două mici opere ale căroră partiții tipărite, nespuse de frumos, nu se vînduseră după cum nici nu se jucaseră. Cu un chip plăcut, cu o avere mare care-i rămăsese de pe urma unei familii cît se poate de burgheze, avea, mai pre sus de toate, respectul desăvîrșit al geniului, curiozitatea să cunoască oamenii celebri, și înfocata nevinovăție a artiștilor încă tineri.

De aceea, cînd i se arăta nevasta maestrului, îl apucă amețeala. I se părea că vede aidoma icoana muzei glorioase. Îndată se și amorează, și fiindcă văduva începuse să poftască puțină lume, el făcù să fie primit.

Acolo, în lumina de geniu ce plutea încă în toate colțurile salonului, patima i se mări; vedea bustul maestrului, pianul unde compunea, partițiunile împrăștiate peste toate mobilele, melodioase chiar și la privit, ca și cînd, din foile lor deschise, frazele scrise ar fi răsunit muzical.

Farmecul adevărat al văduvei, țintuit într'această amintire aspră, ca într'un cadru ce o prindea de minune, îl înnebuni de dragoste.

După ce stete îndelung pe gînduri, băiatul îi mărturisi patima, dar în cuvinte foarte smerite și sfoase... „Știa cît de neînsemnat era el în ochii ei. Înțelegea cu ce părere de rău și-ar schimba numele său vestit, pe cel necunoscut și trecător al lui...” Și o mie de alte copilării de soiul ăstora.

Trebuie să știți că'n fundul inîmei, doamna era foarte măgulită de cucerirea ce făcuse, dar

făcea pe femeia cu sufletul zdrobit, și își luă aerele disprețuitoare, ostenite, ale femeii a căreia viață sfîșiată e lipsită de nădejdea unui nou început; și dînsa, care nu fusese nici odată mai liniștită ca de la moartea marelui om, găsea încă lacrimi cu care să-l plîngă, o ardoare învăpăiată, cînd vorbea despre el.

Bine înțeles că lucrul acesta nu făcù decît să înflăcăreze, și mai mult, pe îndrăgostit, să-l facă și mai stăruitor.

În scurt, această văduvie neîmblînzită se sfîrși printr'o căsătorie; dar văduva nu se dete învinsă, și, cu toate că se măritase, rămase mai mult ca or' cînd văduva unui om mare, înțelegînd că, în ochii bărbatului ei de-al doilea, aceasta era adevărata ei trecere.

Simțindu-se mai puțin tînără ca dînsul, și ca să-l împiedice să bage de seamă aceasta, îl copleșa cu disprețul ei, cu un fel de milă nedeslușită, cu'n fel de părere de rău pentru pasul nepotrivit ce făcuse, părere tăcută și jignitoare. Dar el nu se mîhnea; din potrivă. Era prea încredințat de micimea lui, și găsea foarte firesc ca amintirea unui asemenea om să fi prins atîta stăpînire pe o inimă!...

Pentru a-l ține în starea asta de umilință, dînsa citea cîteodată, cu el, scrisorile ce maestrul i le scrisese pe cînd se amoretzase de ea.

Această reîntoarcere la trecut o întinerea cu cincisprezece ani, îi dădea vloga femeii frumoase, iubite, văzută prin întreg potopul de vorbe drăgostoase, și încîntătoare ale patimei scrise. Dacă se schimbase acum, tînarului ei bărbat puțin îi păsa; el o adora, mîngîindu-se astfel prin cuvintele altuia, făcîndu-și din asta o fală ciudată. I se părea că, la aceste rugăminți aprinse, se adăogau ale lui, și că moștenea astfel, un întreg trecut de dragoste:

Ciudată pereche!.. Mai ales în lume să-i fi văzut. Îi zăream cîteodată la teatru; nimeni n'ar fi recunoscut într'însa pe femeia fricoasă, sfióasă, care întovărășia altădată pe *maestro*, și care sta pierdută în umbra uriașă pe care el o arunca împrejurul său.

Acuma se arăta dreaptă, la marginea lojii, și cu mîndria privirilor ei atrăgea pe toate celelalte.

S'ar fi zis că avea pe cap nimbul întăiului bărbat, al cărui nume răsuna împrejurul

ei ca un omagiu, sau ca o bănuire. Celălalt ședea puțin mai în urmă și, cu fața îngrijată a celor jertfiți în viață, îi urmărea toate mișcărilor, căutînd să o îndatoreze. La ei în casă, ciudățenia asta era și mai bătătoare la ochi. Îmi aduc aminte de o serată ce dădură, la un an după căsătoria lor. Bărbatul se primbla printre mulțimea musafirilor săi, mîndru, puțin cam turburat că vedea la dînsul atîta lume. Femeia, disprețuitoare și melancolică, *superioară*, făcea în seara aceea pe văduva unui om mare cum nu se putea mai bine.

Avea un anumit fel de a-și privi bărbatul așa, peste umăr, de a-i spune: „bietul meu prieten,“ și de a-l însărcina cu tot salahorlîcul primirii, cu un aer ce parcă-i zicea: „nu ești bun decît de asta“. Împrejurul ei se strîngea cercul de prieteni de-altădată, — dintre aceia cari luaseră parte la strălucitoarele începuturi ale maestrului, la luptele și la izbînzile lui.

Cu ei dînsa se alinta, făcea pe fetița.

O cunoscuseră atît de tînără! Mai toți o chemau pe nume: „Anaïs“. Era ca un ce-

naclu, de care bietul bărbat se apropia respectuos, ca să audă vorbindu-se de înaintașul lui. Își aduceau aminte de *premierele* glorioase, de serile de bătaie, mai toate câștigate, apoi de obiceiurile marelui om, de felul cum lucra, cînd, pentru a-i veni inspirația, voia ca nevastă-sa să stea lîngă dînsul, înpodobită, decoltată... „Îți aduci aminte Anaïs?“.

Și Anaïs suspina, se înroșea... De pe vremea aceea erau și frumoasele lui bucăți amoroase, *Savonarola* mai ales, cea mai înflăcărată dintre toate, cu marele ei *duo* scaldat de razele lunei, de mireazma trandafirilor și de trilurile privighetoarei... un entusiast îl cîntă la piano, în mijlocul emoțiunii ce stăpînea pe toți.

La cea din urmă notă a acestei minunate bucăți, doamna începu să plîngă: „N'am avut niciodată puterea să o ascult fără să plîng!“ zicea dînsa. Și vechii prieteni ai maestrului, înconjurînd pe nenorocita lui văduvă, cu sincerele lor păreri de rău, veneau rînd pe rînd, ca la o slujbă de îngropare, să-i dea cîte o

tremurătoare strângere de mână: „Aide, aide, Anaïs, fi tare!“.

Și ce-i mai caraghios, e că bărbatul de al doilea, sta în picioare, lângă nevastă-sa, mișcat, pătruns de mîhnire, și împărțea de asemeni strîngeri de mână, luîndu-și și partea lui de mîngîiere:

„Ce geniu! Ce geniu!“ zicea, ștergîndu-și ochii.

Era, și hazliu, și înduioșător.

MINCINOASA

X

MINCINOASA¹⁾

Numai o singură femeie am iubit în viața mea, ne spunea într'o zi pictorul D... Am petrecut cu dînsa cinci ani de fericire deplină, în bucurii tihnite și rodnice. Pot să spun că ei îmi datorează faima mea de astăzi, atît îmi era munca de ușoară lîngă dînsa, și inspirația de firească.

Îndată ce o întîlnisem, îmi părû că fusese a mea de cînd lumea. Frumusețea, caracterul ei, le avea așa ca'n visurile mele. Femeia asta nu m'a părăsit niciodată; a murit iubindu-mă, la mine acasă, în brațele mele...

Ei bine, cînd mă gîndesc la ea, mă gîndesc cu mînie!... Dacă mă silesc să mi-o înfățișez astfel precum o văzusem vreme de cinci

¹⁾ Din această schiță Daudet și-a tras subiectul piesei cu acelaș nume (*La Menteuse*) pe care o scrie în colaborare cu Léon Hennique (în 1892) și se joacă la teatrul Antoine. (Not. Trad).

ani, în toată strălucirea dragostei ei, cu mijlocul ei înalt și mlădios, cu paliditatea aurită a feței, cu trăsăturile ei de evreică orientală, regulate și gingașe, în rotunzimea ușoară a obrazului, cu vorba ei înceată, catifelată ca și privirea, dacă în sfârșit caut să dau ființă acestei vedenii, e pentru a-i spune mai bine: „te urăsc!..“ O chema Clotilda. În casa prietenului nostru al amîndorura, în care ne întîlnisem, o cunoșteau supt numele de D-na Deloche, și spuneau că e văduva unui căpitan de vapor. Într'adevăr, părea a fi călătorit mult. Adeseori i se întîmpla ca în cursul vorbirii, să spuie: „Cînd eram la Tampico...“ sau: „odată, în rada dela Valpareso...“ În afară de aceasta, nimic din înfățișarea, din vorba ei, nu destăinuia viața hoinară, nimic nu desvelea neorînduiala, furia plecărilor grabnice, a sosirilor neașteptate. Era pariziană, se îmbrăca foarte cu gust, fără nici unul din burnuzurile, cele atît de ciudate, care fac să se cunoască, dintr'o mie, femeile ofițerilor și a marinarilor, veșnic în vestmînte de călătorie. Cînd mi-am dat seama că o iubesc, cea dintîi și singura mea gîndire fu să o

cer în căsătorie. Cineva îi vorbì despre mine. Ea răspunse liniștită că nu se va mărita din nou, niciodată. De atunci mă feream s'o mai văd; și cum gîndirea îmi era atinsă, prea îndreptată spre dînsa ca să mai pot încerca cea mai ușoară muncă, mă hotărîi să călătoresc. Îmi făceam tocmai pregătirile de plecare cînd, într'o dimineață, văzui intrînd în odaie, spre marea mea mirare, printre harababura dulapurilor și-a lăzilor împrăștiate, pe doamna Deloche. „Pentru ce pleci? îmi zise cu blîndeță... Pentru că mă iubești?... Și eu te iubesc... Numai (aici glasul îi tremură puțin) numai că eu sînt măritată“. Și îmi înșiră povestea ei: un întreg roman de dragoste, de părăsire!

Bărbatul îi era bețiv, o bătea. Se despărțise după trei ani.

Familia ei, cu care părea că se mîndrește, avea o situație înaltă la Paris, dar de la căsătoria ei nu mai vroiră să o primească. Era nepoata rabinului celui mare. Sora ei, văduva unui ofițer superior, luase în a doua căsătorie pe inspectorul general al pădurii din Saint-Germain. Cît despre dînsa, ruinată

cum era de către bărbatul ei, păstrase, din norocire, din creșterea desăvârșită și foarte îngrijită ce primise, talente de cari se ajuta ca să-și scoată traiul zilnic. Dădea lecții de pian în niște case bogate în șoseaua d'Antin, foburgul Saint-Honoré, și câștiga din plin. Istoria era duioasă, dar prea lungă, plină de repețiri frumoase, de amintiri, alătura cu drumul, care năclăiesc discursurile femeiești. De aceia îi trebuise mai multe zile să mi-o povestească. Luasem cu chirie, în Avenue de l'Impératrice, între niște străzi tăcute și pașiști liniștite, o căsuță pentru noi amîndoi.

Aș fi stat acolo un an întreg ascultînd-o, privind-o, fără să mă gîndesc la lucru. Dar ea fu cea dincăi care mă trimise la atelier, și n'o putui împiedeca să-și ia lecțiile. Grija ce purta demnității în viață, mă atinsese mult. Îi admiram sufletul mîndru, deși mă simțeam puțin cam umilit înaintea voinței hotărîte, de a nu datora nimic nimănui, decît muncii sale. Toată ziua eram deci despărțiți; numai seara ne întîlneam în căsuța noastră. Cu ce bucurie mă întorceam acolo; cît de nerăbdător eram cînd întîrzia să vie, și cît

de vesel cînd o găseam sosită înaintea mea! Din alergăturile ei prin Paris, căuta de-mi aducea buchete, flori rare. Adesea o sileam să primească cîte un cadou, dar ea îmi zicea, rîzînd, că e mai bogată ca mine; și, la dreptul, pe lecțiile ei trebuia să capete mult, căci se îmbrăca totdeauna cu o eleganță costisitoare; și negrul, în care se învelea printr'o cochetărie a feței ei frumoase, avea luciri de catifea, sclipiri de satin și de mărgele, o neorînduială de dantele mătăsoase, în cari ochiul mirat, descoperea, supt o simplitate înșelătoare, lumi întregi de eleganțe femeiești în miile de răsfrîngerii ale unei culori unice. De altfel zicea că meseria ei nu-i aducea nici o supărare. Toate elevele ei, fete de bancheri, de zarafi, o adorau, o respectau; și nu o dată îmi arăta cîte o brățară, un inel ce i se da ca recunoștință a muncii ei.

Afară de ceasurile de lucru, nu ne părăseam niciodată; nu ne duceam nicăiri. Numai Duminica dînsa pleca la Saint-Germain ca să vadă pe vară-sa, femeia inspectorului general, cu care de cîtva timp se împăcase. O întovărășeam la gară. Se întorcea chiar în

aceeași seară, și adeseori, în zilele lungi, nedam întâlnire la o stație din drum, pe marginea unei păduri. Atunci îmi povestea despre vizita ei, despre sănătatea și frumusețea copiilor și fericirea căsniciei aceleia. Astea mă mîhneau; mă gîndeam că dînsa era lipsită pentru totdeauna de-o adevărată familie, și îmi îndoiam dragostea, ca s'o fac să uite lucrul acesta, care trebuia să încerce crud un suflet ca al ei.

Vreme fericită de muncă și de încredere!... Nu presupuneam nimic. Tot ce-mi spunea părea atît de adevărat, atît de firesc!.. Nici nu-i bănuiam decît un lucru. Cîteodată vorbindu-mi de casele în cari se ducea, de familiile elevelor ei, îmi venea belșug de amănunțimi, de încărcături pe cari și le închipuia alandala. Pe cît de liniștită, pe atît de multe romane vedea în totdeauna împrejurul ei, și își petrecea viața în alcătuirii dramatice. Deșertăciunile acestea îmi turburau fericirea. Eu, care aș fi vrut să mă depărtez de restul lumii pentru ca să trăiesc închis lîngă dînsa, o găseam prea legată de lucruri ce nu ne priveau. Dar trebuia să iert cusurul acesta unei femei tinere

și nenorocite, a căreia viață fusese până atunci un roman trist și-al căruia desnodămînt nu se știa cum avea să fie. O singură dată avui o bănuială, sau mai curînd o presimțire. Într'o duminică seară, nu se întorsese la culcare. Eram desnădăjduit. Ce să fac? Să mă duc la Saint-Germain? Puteam să dau lumii de vorbă pe socoteala ei. Totuși, după o noapte îngrozitoare, eram hotărît să plec, cînd, dînsa sosi palidă de tot, tulburată: soră-sa era bolnavă; trebuise să rămiie ca să o îngrijească. Am crezut ceea ce-mi spunea, fără să mă îndoiesc de acest șivoiu de vorbe ce se revărsa la cea mai mică întrebare, înecînd mereu ideia principală supt un potop de amănunte nefolositoare: ceasul cînd sosise, necuviința unui funcționar al gării, o întîrziere de tren. În săptămîna aceea se duse de două sau de trei ori să doarmă la Saint-Germain; pe urmă, boala sfîrșindu-se, ea își luă viața obișnuită și liniștită. Din nenorocire, cu puțin după aceea, fu rîndul ei să cadă bolnavă. Într'o zi se întoarse dela lecție, tremurînd, udă, cu fierbințeli. Repede, dădù 'ntr'un junghiu și îndată îmi spuse și doctorul că nu mai era scăpare! Fui cuprins

o durere nebună, fără de margini. Pe urmă nu mă gândii decît să-i îndulcesc cele din urmă ceasuri. Familia ceea pe care o iubea atîta, de care era atît de mîndră, vroiam s'o aduc la patul ei. Fără să-i spun nimic, scrisei întăi surorii ei la Saint-Germain, și eu însumi alergaiu la unchiul său, la marele rabin. Nu știu la ce ceas nepotrivit sosii... prăbușirile cele mari tulbură viața pănă la fund, o clătină în cele mai mici amănunțimi ale ei

Îmi pare că rabinul era tocmai pe la mijlocul mesei. Veni foarte spăimîntat, de mă primi în anticameră.

„Domnule, îi spusei, sînt clipe cînd toate vrăjbele trebuiesc înnăbușite“ . . .

El se întoarse cu obrazul său respectabil, foarte mirat, spre mine. Începui iar:

„Nepoata dumneavoastră e pe moarte!..

— Nepoata mea?!.. Vă înșelați; eu nu am nici o nepoată.

— Ah, vă rog, domnule, uitați patimile mici de familie... Vă vorbesc de doamna Deloche, nevasta căpitanului . . .

— „Nu cunosc pe doamna Deloche... Te în-

credințez că greșești, dragul meu“. Și, încet, mă împinse spre ușă, luându-mă drept un înșelător sau un nebun. Trebuie să fi avut un aer foarte ciudat într'adevăr. Ceea ce aflam era atît de neașteptat și de grozav! Așa dar mă mințise! Pentru-ce? Deodată îmi veni o idee. Spusei să mă ducă la casa uneia din elevele ei, de care îmi vorbise mereu, fiica unui bancher foarte cunoscut. Întrebaiu pe servitor: — „Doamna Deloche?

— Nu șade aici...

— Da, știu asta... E o doamnă care dă lecție de pian — domnișoarelor dumnevoastră.

— Noi nu avem domnișoare și nici chiar pian. Nu înțeleg ce voiți să spuneți“. Și, necăjit, îmi închise ușa în nas. Nu mă dusei mai departe să cercetez. Eram incredințat că pretutindeni aveam să dau peste acelaș răspuns, și aceeași desmințire. Întorcîndu-mă în biata noastră căsuță, mi se înmână o scrisoare șampilată de la Saint-Germain. O deschisei știind de mai înainte cele ce cuprindea. Nici inspectorul general nu cunoaștea pe doamna Deloche. De altfel nu avea nici nevastă, nici copii.

Aceasta fu cea din urmă lovitură. Astfel, vreme de cinci ani, fiecare din vorbele ei fuseseră o minciună... Mii de gânduri de gelozie mă coprinseră deodată. Și, nebunește, fără să-mi dau seama ce fac, intraiu în odaia în care dînsa își trăgea sufletul. Toate întrebările cari mă chinuiau, izbucniră deodată în fața acestui pat de durere: „Ce căutai la Sainte-Germain, Dumineca? la cine îți petreceai zilele? Unde-ai dormit în noaptea aceea? Hai, răspunde-mi!“ Și mă plecam asupra ei, cătîndu-i în fundul ochilor, încă mîndri și frumoși, răspunsurile ce așteptam cu neliniște; dar ea rămase mută, nemișcată. Începui din nou, tremurînd de turbare: „Nu dădeai lectii. Am fost pretutindenii. Nimeni nu te cunoaște... Atunci de unde aveai banii, dantelele, giuvaerurile acele?“ Dînsa îmi aruncă o privire de o mîhnire spăimîntătoare, și asta fu tot... Într'adevăr, trebuia să o cruț, să o las să moară în pace... Dar o iubisem prea mult. Gelozia era mai tare ca mila. Urmai: „M'ai înșelat vreme de cinci ani. M'ai mințit în toate zilele, — la fiecare ceas... Îmi cunoșteai viața mea toată, și eu nu știam

nimic dintr'a ta. Nimic, nici măcar numele tău. Căci nu e numele tău, acel pe care îl porți, nu-i așa? Ah, mincinoasa, mincinoasa! S'o vezi că moare și să nu-i poți zice pe nume!... Vreau să știu cine ești? De unde vii? Ce-ai căutat de te-ai amestecat în viața mea? Da' vorbește-mi odată! Spune-mi ceva" ... Silinți zadarnice!... În loc să răspundă, își întoarse cu greutate capul spre părete, ca și cum i-ar fi fost teamă ca cea din urmă-i privire să nu-mi destăinuiească taina ei... Și așa a murit nenorocita!...

A murit ferindu-se, mincinoasă până la sfârșit.

CONTESSA IRMA

XI

CONTESSA IRMA

„D-nul Carol D'Athis, om de litere, are onoarea a vă face cunoscut nașterea fiului său Robert. Copilul e sănătos“.

Tot Parisul literar și artistic a primit, sînt vreo zece ani de-atunci, acest bilețel de poftire, pe hîrtie satinată, cu armele conților D'Athis-Mons, dintre care cel din urmă, Carol D'Athis putuse — deși atît de tînăr încă — să-și facă un adevărat renume de poet

„... Copilul e sănătos.“

Dar mama? A! despre dînsa, nu se spunea nimic. Toată lumea o cunoștea destul de bine. Era fiica unui bătrîn hoț de vînat din Seine-et-Oise, un fost model, căreia îi spunea Irma Sallé, și al căreia portret se tîrîse prin toate expozițiile, după cum originalul lui prin toate atelierele.

Fruntea îngustă, buza ridicată ca la chipurile tice, obrazul de țărancă pe care întîmplarea îl închegase în linii regulate — o păzitoare de curcani cu trăsături grecești, — fața puțin cam pîrlită ca la toți acei ce copilăresc în aerul slobod, și care așterne părului bălaiu luciri de mătăasă palidă, dădeau strengăriței un fel de raritate sălbatică, pe care o împlineau doi ochi de un verde încîntător, adînciți supt sprincenele stufoase. Într'o noapte, ieșind dela balul Operei, D'Athis o dusese să cineze, și de doi ani cina nu se mai curmase. Dar, deși Irma intrase cu totul în viața poetului, acest bilet de poftire, obraznic și aristocratic, arăta în deajuns ce puțin loc ținea femeia în casă. Într'adevăr, în această căsnicie de azi pe mîne, dînsa nu era nimic mai mult decît o grijitoare, care aducea în mînuirea gospodăriei poetului-gentilom asprimea firii ei îndoită, de țărancă și de curtezană, și care își da toate silințele să se facă cu or'ce preț neapărat trebuitoare. Era prea grosolană și prea proastă să'nțeleagă cît-decît din geniul lui Athis, din framoasele lui versuri alese și de salon, care făceau dintr'însul un fel de Tennyson parizian,

știuse totuși să se plece disprețului lui, tuturor cerințelor lui, ca și cum rămăsese în fundul acestei firi din topor, puțin din admirația umilită a țărancei față de nobil, — a roabei față de stăpîn. Nașterea copilului nu făcù de cît să întărească neînsemnătatea ei în casă. Cînd bătrîna contesă D'Athis-Mons, mama poetului, femeie distinsă și din lumea cea mai mare, află că i se născuse un nepot, un viconte mic și frumos, îi veni poftă să-l vadă și să-l sărute. Fără de îndoială, că unei foste cititoare a reginei Maria-Amalia, îi venea destul de greu să știe că moștenitorul unui nume atît de mare avea o astfel de mamă; dar, ținîndu-se de formula bilețelilor de înștiințare, bătrîna doamnă uită că ființa aceea trăia. Ea hotărî să se ducă să vadă pe copil la doică, în zilele cînd era încredințată că nu putea întîlni pe nimeni acolo. Îl admiră, îl alintă, îl adoptă în inima ei, își facù din dînsul idolul ei, cu acea dragoste din urmă a tuturor bunicelor cari iau aceasta de pricină să mai trăiască încă vreo cîți va ani, pentru a vedea pe micuți crescînd și făcîndu-se mari... Pe urmă, cînd *mușunachi* fu puțin mai mare, cînd fu luat să stea cu tatăl și

mama lui, contesa, neputînd curma scumpele sale vizite, se făcù din amîndouă părțile o înțelegere! Cînd bunica trăgea clopoțelul Irma trebuia să se facă nevăzută, cu umilință, în tăcere; sau trimeteau pe copil la bunică-sa; și, răsfățat de amîndouă mamele, dînsul le iubea deopotrivă, dar se mira că fiecare îl desmierda într'altfel. D'Athis, nepăsător, furat cu totul de versurile lui, de faima lui ce se mărea, — se mulțumea să adore pe micul său Robert, vorbind de el la toată lumea. Își închipuea că copilul era al lui, numai al lui; dar această părere nu ținu mult.

„Aș vrea să^{te} văd însurat, îi zise într'o zi mama lui.

— Da . . . , dar copilul ?

— Fii fără grijă! Ți-am găsit o fată nobilă, săracă, și care te iubește mult. Am făcut-o să recunoască pe Robert, ba s'au și împrietenit de mult chiar. De altfel, în cel dintăi an, voiu ținea pe copilaș la mine. Pe urmă, vom vedea.

— Dar fata . . . fata ceea ? încercă să amintească poetul, roșindu-se puțin; căci era întăia dată cînd vorbea de Irma în fața mamei lui.

— Asta-i!... răspunse bătrîna contesă rîzînd, îi vom face o zestre frumoasă și sînt foarte încredințată că o să găsească să se mărite și dînsa. Burghezul parizian nu crede în erezuri! Chiar în seara aceea D'Athis, care niciodată nu fusese nebun după amanta lui, îi vorbî de aceste orînduieli, și-o găsi ca întotdeauna supusă și gata la toate. Dar a doua zi, cînd se întoarse acasă, mama și copilul plecaseră. De abia îi descoperiră la tatăl Irmei, într'o cocioabă mică, păcătoasă, pe marginea pădurii Rambouillet; și cînd poetul sosi, fiul lui, prințisorul lui, numai în catifea și în dantele, sălta pe genunchii bătrînului vînător, se juca cu luleaua lui, alerga după găini, fericit că-și scutura bucelele bălane în aerul slobod. D'Athis, deși foarte emoționat, vroî să iee lucrurile în glumă, să întoarcă pe amîndoi fugarii la dînsul. Dar Irma nu înțelegea lucrul astfel. Ogoneau din casă,—bine; dar își lua copilul. Ce putea fi mai firesc?... Ca s'o hotărăscă să vie acasă, poetul fu silit să-i făgăduiască, nici mai mult nici mai puțin, decît că se lipsește de căsătoria pregătită.

Ba încă ea îi mai adăogă: Prea multă

vreme uitase că dînsa era mama lui Robert. Ca să se ascundă veşnic, ca să fugă or'de cîte ori D-na D'Athis sosea, nu mai era de îndurat. Copilul era acum destul de mare, și dînsa numai vroia să fie supusă, în fața lui, la astfel de înjosiri. Se învoiră că deoarece, D-na D'Athis nu voia să se întîlnească cu amanta fiului său, ea să nu mai vie la dînsul, dar să-i ducă în toate zilele copilul. Atuncea începù pentru bătrîna bunică un adevărat chin. În toate zilele se găseau pricini cari înpiedeau să-i trimeată pe Robert: sau tușea; sau era frig; sau ploua. — Pe urmă erau plimbările, călăria, gimnastica . . . Biata bătrîna nu-și mai vedea nepoțelul. Întăi vruse să se plîngă lui D'Athis; dar numai femeile singure au taina acestor mici războiri. Șiretlicurile lor rămîn nevăzute, ca și cusăturile ascunse care țin volanele și dantelele rochiilor lor. Poetul nu era în stare să înțeleagă ceva, și bunica, mîhnită, își petrecea viața în așteptarea drăguțului ei copil, îl pîndea pe stradă, cînd ieșea cu un servitor; și prin sărutările tainice, ce le dădea, prin privirile furișate ce arunca, își mărea

patima ei de mamă, fără să ajungă vreodată să și-o sature.

În vremea asta, Irma Sallé, tot prin ajutorul copilului, își făcea cale în inima tatălui. Acuma era capul casei: primea, dădea serbări, ca o femeie ce avea să rămâie unde era. Totuși purta grijă să spuie din cînd în cînd, vicontelui celui mic, în fața tatălui lui: „Îți aduci aminte de găinele bunicului Sallé? Vrei să ne mai ducem pe la el?” Și prin această veșnică amenințare de plecare, ea pregătea calea către căsătoria desăvârșită.

Îi trebuî cinci ani, ca să ajungă contesă; dar în sfîrșit ajunse... Într'o zi, poetul veni tremurînd, și făcu cunoscut mamei sale că era hotărît să se însoare cu iubita lui; iar bătrîna damă, în loc să se mînie, primî grozăvia drept o liberare, ne văzînd în căznicia asta decît putința să se apropie de copil, să iubească fără piedică pe micul ei Robert. Dreptul e, că adevărată lună de miere fu pentru bunică. D'Athis, după nebunia asta, puse la cale să se ducă o vreme din Paris. Se simțea stînjinit. Și cum copilul, spînzurat de fustele mamei lui, tîra după dînsul toată casa, se duseră să

se așeze în ținutul Irmei, lângă găinele lui moș Sallé, în casa cea mai ciudată, cea mai nepotrivită ce se poate închipui. Bunicuța D'Athis și bunicul Sallé, se întâlneau în fiecare seară, când se culca nepoțelul. Bătrînul vînător cu luleaua priponită în colțul gurei, și fosta cetitoare a Castelului, cu părul pudrat, cu aerul său măreț, priveau împreună copilul frumos ce se tăvălea pe covor, și-l admirau de-opotrivă amîndoi. Una îi aducea dela Paris jucăriile cele mai noi, cele mai strălucitoare, și mai scumpe; celalalt îi fabrica fluere minunate din bucățele de soc; și zău, că *Delfinul* șovăia în alegere.

La urma urmei, printre toate ființele acele, adunate cu sila parcă, împrejurul leagănului copilului, singur într'adevăr nenorocit era Carol D'Athis. Inspirația sa elegantă suferea de viața asta în fundul pădurilor, ca acele pariziene delicate pentru care cîmpul are prea mult aer și prea mult suc. Nu mai lucra, și departe de acel Paris grozav, care își închide atît de repede porțile în urma celor duși, se și simțea aproape uitat. Din norocire copilul era acolo și cînd copilul zîmbea, tatăl

nu se mai gîndea la izbînzile lui de poet, nici la trecutul Irmei Sallé. Și acuma, vreți să știți desnodămîntul acestei drame unice în felul ei? Citiți bilețelul încadrat în negru ce l-am primit acuma cîteva zile, și care e cea din urmă foaie a acestei aventuri pariziene:

„Domnul conte și Doamna contesă D’Athis au durerea a vă face cunoscut moartea fiului lor Robert“.

Nenorociții!!.. numai închipuiți-vi-i pe cîteși patru, privindu-se, acolo, în fața leagă-nului gol!..

DESTĂINUIREA HAINEI UNUI ACADEMICIAN

DESTĂINUIREA HAINEI UNUI ACADEMICIAN

Dimineța aceea era dimineța unei zile frumoase, pentru sculptorul Guillardin. Nume, din ajun, membru al Institutului, avea să inaugureze, dinaintea celor cinci academii unite, în adunare solemnă, haina sa de academician, o haină minunată, cu palmi verzi, făcută dintr'un postav lucitor și cu broderii mătăsoase în culoarea speranței. Haina binecuvîntată, desfăcută, gata să fie pusă, era întinsă pe un jîlț, și, în vreme ce își înnodea cravata albă, Guillardin, o privea cu dragoste. „Nu-i nevoie să mă grăbesc. . . Am toată vremea“, gîndea acest om cum se cade.

Drept e că, în înferbințeala nerăbdării se îmbrăcase cu două ciasuri mai înainte, și frumoasa doamna Guillardin—totdeauna foarte

¹⁾ În legătură cu această schiță, s'ar putea ceti romanul *L' Immortel* (1888) — *Academicianul*, în care Daudet ne dă, în istoricul *Astier-Réhu*, tocmai tipul lui Guillardin, ridicat la treapta unui erou de roman. — (Nota Trad.)

înceată cînd era vorba de găteala ei, — îi spusese că, mai ales, în ziua aceea, n'avea să fie gata decît tocmai cînd trebuia: „Nici o clipă mai înainte, m'ai auzit?“

Nenorocitul de Guillardin! Ce puteai face ca să-ți treacă de urît până atunci?

„Să-mi mai încerc haina își zise el, și, bineșor, ca și cum ar fi umblat cu un zăbranic ori cu niște dantele, ridică prețioasa boarfă și — îmbrăcînd'o, cu o neînchipuită băgare de seamă, veni să se așeze în fața oglinzii. Ah! ce chip grațios îi răsfrîngea oglinda! Ce politicoș și drăguț academician, ouat proaspăt, gras, fericit, zîmbitor, încărunțit, bundoc, cu brațele prea scurte cari aveau, în mînicile noi, o măreție cam bătoasă și nefirească. Învederat mulțumit, cum se găsisse Guillardin, umbla în lung și'n lat, se ploconea, ca și cum ar fi intrat în ședință, surîdea colegilor săi de la belearte, lua poze academice. Dar or' cît de mîndru ai fi de persoana ta, nu poți sta două ceasuri îmbrăcat gata, în picioare, dinaintea oglinzii. La urma urmei, academicianul nostru obosi și, temîndu-se să nu boțască haina, luă hotărîrea să și-o scoată, și s'o puie la loc,

cu mare luare aminte, pe un jîlt. Iar el se așază drept în față, în celălalt colț al căminului; pe urmă cu picioarele lungite, cu mîinile încrucișate pe jiletca de ceremonie, se puse să se gîndească, încîntat, privindu-și haina verde.

Ca și călătorul care, ajuns la sfîrșitul drumului, îi place să-și amintească de primejdiile, de greutățile prin cari a trecut, tot așa Guillardin își perindă viața lui, an cu an, din ziua cînd începuse sculptura în atelierul Jouffroy. Vai!.. începuturile sînt grozave în meseria aceasta îndrăcită!.. Își amintea ier-
nele fără de foc, noapțile fără de somn, goanele să găsească de lucru, — turburările înnă-
bușite ce le încerci, cînd te simți mic de tot, pierdut, necunoscut în mulțimea nemărginită care te împinge, te ghiontește, te răstoarnă, strivindu-te. Și cînd știa că el singur, fără sprijinitori, fără avere, putuse să iasă la liman!
„Nimic decît prin talentul meu, decît prin talent, domnule!..“ Și cu capul răsturnat, cu ochii pe jumătate închiși, adîncit într'o visare fericită, omul cum se cade își spunea în gura mare: „Numai prin talent, nimic decît prin tal...“

... Un lung hohot de rîs, sec și spart, ca rîsul unui bătrîn, îi curmă vorba, scurt. Guillardin, puțin speriat, se uită în odaie, împrejurul lui. Era singur, cu totul singur, între patru ochi, cu haina sa verde, cu acea umbră de academician întinsă solemn în față, de cealaltă parte a focului.

Și totuși rîsul obraznic urma mereu.

Atunci, uitîndu-se mai bine, sculptorul descoperi că haina verde nu mai era unde o pusese, ședea adevărat în fotoliu, cu poalele ridicate, cu cele două mînici răzimate de brațele jîlțului, cu piepții umflați, semuind pe cineva în carne și oase. Lucru de necrezut!... dînsa rîdea!

Da, din haina aceea ciudată porneau rîsele nebune cari o mișcau, o scuturau, o succiau, o făcea să-și fluture poalele și, din cînd în cînd, îi ducea cele două mînici spre coaste, ca și cum ar fi vrut să oprească acest val de veselie nefirească și nepotolită. În aceeași vreme se auzea un glas mic, șiret, și răutăcios, care zicea, între două sughițuri:

„Dumnezeule Dumnezeule!..... Rău e să rîzi, Doamne! Rău e să rîzi!“

— Mă rog, cine dracu e acolo? întrebă bietul academician făcînd ochii mari. Glasul începù mai șiret și mai răutăcios:

„Sînt eu, d-le Guillardin, eu, haina d-tale cu palmi, care te așteaptă să mergi la ședință. Îți cer iertare că ți-am curmat atît de nepotrivit visurile; dar, crede-mă, era atît de caraghios să te audă cineva vorbind despre talentul dumitale! N'am putut să mă opresc... Ia să vedem, zău, serios era ceea ce spuneai? Crezi oare, în conștiință, că talentul dumnitale te-a dus atît de iute, atît de departe, atît de sus în viață? Oare el îți dă tot ce ai: onoruri, poziție, faimă, avere? Crezi dumneata că asta-i cu puțință, Guillardin? Înainte de a-mi răspunde, coboară-te în dumneata însuși, amicul meu. Mai coboară-te, mai... — așa!... Acuma, răspunde-mi. Vezi că nu îndrăznești?

— Totuși, bîlbîi Guillardin, cu o îndoială hazlie, — am... am muncit mult.

— Da, mult, foarte mult. Ești un lucrător, un salahor, un mare muncitor, numeri zilele d-tale, cu ceasul, ca birjarii. Dar raza, dragul meu; albina de aur ce străbate creierul adevăratului artist, punînd într'însul scînteia

și sbîrnîitul aripelor ei, cînd oare a sburat și prin capul dumitale?

Niciodată, o știi bine. Totdeauna te-a speriat dumnezeasca, mica albină. Și totuși dînsa e aceia care dă adevăratul talent. A! cunosc pe alții cari lucrează de asemenea, dar altfel decît dumneata; cu toată tulburarea, cu toată ferbințeala căutătorului și cari cu toate aceste nu vor ajunge niciodată unde ești.... Ia să ne înțelegem asupra unui lucru, cît sîntem singuri. Talentul d-tale a fost că ai luat în căsătorie o femeie frumoasă.

— Domnule!... făcu Guillardin, înroșindu-se.

Glasul urmă fără să se sinchisească:

Bravo! Iată o indignare care-mi place. Asta îmi dovedește ceea ce toată lumea știe de altmintrelea: fără de îndoială ești mai mult prost decît mehenghiu... Ho, Ho!... n'ai nevoie să-mi întoreci ochii așa furioși. Și mai întăi, dacă mă atingi, dacă am o singură cută falsă, sau o ruptură, îți va fi peste putință să mergi la ședință; și doamna Guillardin nu va fi mulțumită. Căci la urma urmei, ei i se cuvine gloria acestei zile frumoasei. Pe dînsa vor primi-o acum cele cinci aca-

demii; și te încredințez că dacă aș sosi la Institut, turnată pe mijlocul ei frumos, mereu elegant și drept, cu toată vrîsta ce-o are, aș avea o altfel de izbîndă decît cu dumneata. Ce dracu, domnule Guillardin, trebuie să ne dăm seamă cum stau lucrurile!... Îi datorești totul femeii acestia, tot: casa d-tale, cei patruzece de mii de franci venit, crucile, laurii, medaliile. . . .

Și, cu o mișcare de ciung, haina verde cu mîneca sa brodată, arăta nenorocitului sculptor diplomele spînzurate pe pereții pologului dela patul său. Pe urmă, ca și cum ar fi vrut să chinuiască mai bine pe victima sa, să-și ia toate înfățișările, toate apucăturile, haina crudă se apropiâ de cămin și, plecîndu-se înaintea spre jîlt, îi vorbi cu un aer bătrîncios, tainic și familiar, cu tonul unei vechi prietenii.

„Haide moșule, pare că te supără cele ce-ți spun. Trebuie totuși să știi și tu ce știe lumea toată. Și cine să ți le spuie, dacă nu haina ta? Hai, să judecăm puțin. — Ce aveai cînd te-ai însurat? Nimic!.. Ce ți-a adus nevasta ta? Sfant!.. Atunci cum îți explici averea ta de-acuma? O să-mi zici iar că ai muncit mult.

Dar, nenorocitul, lucrînd ziua și noaptea, cu toate înlesnirile și comenzile guvernului cari sigur că nu ți-au lipsit dela căsătoria ta, n'ai putut cîștiga mai mult de cincisprezece mii de lei pe an. Crezi tu că asta ar fi fost de ajuns pentru o casă ca a voastră? Gîndește-te că frumoasa doamnă Guillardin a trecut totdeauna drept o elengantă ce mergea prin toate cercurile în cari se cheltuiește... Firește, știu bine că, închis de dimineață până seara în atelierul tău, nu te-ai gîndit niciodată la lucrurile astea. Te mulțumeai să zici prietenilor; „Am o nevastă uimitoare, care poartă afacerile pe degete!... Cu ce cîștig, și cu traiul ce ducem, mai găsește și mijlocul să facă economii“.

„Tu erai, sărmane, cel care uimeai!... Adevărul e că te însuraseși cu una din dihăniile acele frumoase, cum se găsesc în Paris, o femeie ambițioasă și galantă, serioasă pe socoteala ta, și ușoară pe a ei, știind să ducă cu acelaș mers afacerile tale ca și plăcerile ei. Viața femeilor ăstora, dragul meu, se aseamănă cu un carnet de bal unde s'ar înșira cifre lîngă numele dansatorilor. A ta a judecat astfel: „Băr-

batul meu n'are talent, nici avere, nici înfățișare deosebită, dar e un om foarte bun, îngăduitor, încrezător, cît se poate de puțin supărăcios. El să mă lase să petrec liniștită, iar eu mă însărcinez să-i dau ce-i lipsește . . .” Și din ziua aceea, banii, comenzile, crucile tuturor țărilor începù să ploaie în atelierul tău, cu plăcutul lor sunet metalic, cu cordoanele lor de tote culorile.

Privește-mi panglicile gata cari le așteaptă. . . . Pe urmă, într'o dimineață, doamnei îi veni închipuirea — închipuirea frumuseții coapte — să fie femeia unui academician, și, cu mîna ei bine înmănușată, ți-a deschis, rînd pe rînd, toate ușile altarului. Dă! . . . prietene, cît te-a costat să porți frunza de palm verde, numai colegii tăi or putea să-ți spună.

— Minți, minți. . . . strigă Guillardin, gîtit de indignare.

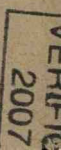
— Ei nu, bătrînule, nu mint . . . N'ai decît să te uiți, peste o clipă, împrejurul tău, cînd vei intra în ședință. Vei vedea batjocura în fundul tuturor ochilor, zîmbete în colțul tuturor buzelor, pe cînd se va șopti în trecerea ta: „Iată bărbatul frumoasei Doamne Guillardin“.

Căci nici n'o să fii altceva în viață, dragul meu, decît bărbatul unei femei frumoase... !“ De dată asta, Guillardin nu se mai stăpîni. Galben de mînie, se repezi, vroi s'o înșface, și, după ce-i va smulge frumoasa ghirlandă verde, so arunce pe foc această haină obraznică și vorbăreață; dar iată că o ușă se deschide, și un glas bine cunoscut, amestecat cu dispreț și cu o blîndă îngăduire, îl trezi tocmai la vreme din îngrozitorul vis:

„A, halal să-ți fie, numai tu ești în stare să adormi lîngă colțul căminului într'o zi ca aceasta“!... D-na Guillardin îi sta dinainte, încă frumoasă, puțin cam prea măreață numai, cu fața rumenă, aproape tânără supt părul pudrat, supt scînteierea prea înflăcarată a ochilor ei făcuți. Cu o mișcare de femeie stăpîină pe sine, ea luă haina cu frunzele verzi, și, iute, cu un zîmbet ușor, ajută pe bărbatul ei să o îmbrace, pe cînd bietul om, încă muiat de sudoare visului rău ce avusese, răsufliă ușurat, gîndind în sine: „Ce fericire!... A fost numai un vis!...“

CUPRINSUL

	Pag.
Cîteva cuvinte asupra traducerilor	3
Notiță bio-bibliografică	5
Notiță critică	9
Prolog	13
Doamna Heurtebise	29
Crezul dragostei	43
Transteverina	55
O căsnicie de cîntăreți	69
O neînțelegere	80
Acte de brutalitate	99
O familie de boemi	117
Fragment din scrisoarea unei femei	129
Văduva unui om mare	141
Mincinoasa	153
Contesa Irma	167
Destăinuirea hainei unui academician	179

Pentru orice publicațiune din
„Biblioteca Românească enciclopedică Socec“
Reproducțiunea oprită
